

Jaunatnes starptautisko
programmu aģentūra

laboratory of analytical and strategic studies

Jauniešu līdzdalība un skolēnu pašpārvaldes: esošā prakse un potenciāls attīstībai

Projekta “Atbalsts psihoemocionālās veselības veicināšanas pasākumiem skolās Covid-19
pandēmijas radīto seku mazināšanai” monitoringa izstrāde

Pētījuma pasūtītājs: Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra

Pētījuma īstenotājs: SIA “Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”

Rīga, 2021

Saturs

1.	Ievads	2
2.	Pētījuma metodoloģija	3
3.	Galvenie secinājumi	4
4.	Konteksta informācija: Jauniešu līdzdalības raksturojums	7
5.	Skolēnu pašpārvaldes: esošā prakse	10
5.1.	Skolēnu pašpārvalžu aktivitāte	10
5.2.	Pašpārvalžu īstenotās aktivitātes	11
5.3.	Pašpārvalžu ietekme skolās	12
5.4.	Šķēršļi pašpārvalžu darbībai	16
5.5.	Nepieciešamais atbalsts pašpārvalžu darbam	17
5.6.	Pašpārvalžu interese par projektu konkursiem	18
6.	Jauniešu iniciatīvu projekts “Labbūtības ceļakarte skolā”: līdzšinējā pieredze un nepieciešamie pilnveidojumi	20
7.	Pielikums	26
7.1.	Pētījuma anotācija	26

1. Ievads

Skolēnu (izglītojamo) pašpārvalde ir demokrātiska un brīvprātīga skolēnu vēlētā institūcija ar mērķi pilnveidot izglītības iestādes mācību un sabiedrisko dzīvi, balstoties uz audzēkņu, pedagogu un administrācijas vajadzībām un saskaņojot tās. Lai gan pašpārvaldes darbība tiek izvērtēta arī izglītības iestāžu akreditācijas procesā, tās pastāvēšana nav obligāta prasība. Šīs izpētes dati liecina, ka šobrīd lielākajā daļā skolu skolēnu pašpārvaldes formāli pastāv, bet nedarbojas nemaz vai arī tikai ļoti fragmentāri. Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras Jaunatnes politikas valsts programmas 2021.-2023. gadam ietvaros īstenotais atklāto projektu konkurss “Atbalsts jauniešu iniciatīvu projektu “Labbūtības ceļakarte skolā” īstenošanai” 2021. gadā bijis sava veida aktivizators pašpārvalžu darbības atjaunināšanai.

Lai gan iepriekšējos gados ir īstenotas atsevišķas tematiskas izpētes par skolēnu pašpārvalžu darbu, visaptverošs pētījums Latvijā līdz šim nav ticis veikts. Tādēļ Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra iniciēja šī pētījuma īstenošanu un pētījumam bija divi galvenie mērķi: (1) apzināt skolēnu pašpārvalžu darbības esošo praksi un potenciālu attīstīt pašpārvaldes kā skolēnu sabiedriskās un pilsoniskās līdzdalības mehānismu; (2) izvērtēt atklāto projektu konkursa ietvaros īstenoto projektu pieredzi, novērtējot šādu projektu potenciālu jauniešu psihoemocionālās veselības stiprināšanā un netieši arī pašpārvalžu kā līdzdalības mehānisma attīstībā.

Ziņojumā apkopoti izpētes ietvaros iegūtie dati, mērķgrupu viedokļi, kā arī sniegta kontekstuāla informācija par Latvijas jauniešu līdzdalības praksēm kopumā.

2. Pētījuma metodoloģija

Pētījumam bija divi galvenie mērķi: (1) apzināt skolēnu pašpārvalžu darbības esošo praksi un potenciālu attīstīt pašpārvaldes kā skolēnu sabiedriskās un pilsoniskās līdzdalības mehānismu; (2) izvērtēt atklāto projektu konkursa ietvaros īstenoto projektu pieredzi, novērtējot šādu projektu potenciālu jauniešu psihoemocionālās veselības stiprināšanā un netieši arī pašpārvalžu kā līdzdalības mehānisma attīstībā.

Lai iegūtu pētījumam nepieciešamos datus un informāciju, tika īstenotas šādas pētnieciskās aktivitātes:

- (1) Dokumentu analīze. Tika apkopoti iepriekš veikti pētījumi un izvērtējumi par skolēnu pašpārvalžu darbību. Papildus tika apkopoti arī iepriekš veikto aptauju dati, kas raksturo jauniešu līdzdalību plašākā kontekstā. Šie dati izmantoti 4. nodaļā, kur sniegts kontekstuāls raksturojums pašpārvalžu darbības analīzei. Papildus apzināti arī ārvalstīs īstenotie pētījumi, tomēr tika secināts, ka tajos paustie vērtējumi un viedokļi nav attiecināmi uz Latvijas situāciju, tādēļ šī informācija ziņojumā nav iekļauta.
- (2) Vispārīgā izglītojošo un profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu un vadības kvantitatīva anketēšana. Lai iegūtu datus par līdzdalības iespējām skolu ikdienas plānošanā, kā arī padziļināti analizētu skolēnu pašpārvalžu esošo darbības praksi, laikā no 2021. gada 22. novembra līdz 6. decembrim tika īstenota kvantitatīva aptauja. Aptaujā tika sasniegta 620 pašpārvalžu jauniešu izlase, 121 skolu vadības pārstāvju un 159 pašpārvalžu atbalsta personu izlase. Anketēšana tika īstenota interneta aptaujas veidā, ar pašatlasē metodi. Aptaujās iegūtie dati tiek izmantoti kvantitatīviem raksturojumiem par jauniešu līdzdalību un padziļināti – par skolēnu pašpārvalžu darbu, kā arī pašpārvalžu un skolu pieredzi, piedaloties Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras Jaunatnes politikas valsts programmas ietvaros īstenotajā atklāto projektu konkursā “Atbalsts jauniešu iniciatīvu projektu “Labbūtības ceļakarte skolā” īstenošanai”.
- (3) Ekspertu intervijas. Padziļinātai analīzei par pašpārvalžu darba esošo praksi un potenciālu, 2021. gada decembrī tika īstenotas trīs ekspertu intervijas (Zane Oliņa, Skola2030 mācību satura ieviešanas vadītāja; Monika Daļeckā, Valsts izglītības satura centra Interesu izglītības un audzināšanas darba nodaļas vecākā referente; Brigita Medne, biedrības “Pašpārvalžu atbalstam” valdes locekle).
- (4) Individuālās padziļinātās intervijas ar skolu pašpārvalžu jauniešiem (n=11), pašpārvalžu atbalsta personām (n=5), skolu vadības pārstāvjiem (n=3). Informanti tika atlasīti, lai pārstāvētu dažādu skolu tipus (vispārējās izglītības pamatskolas, vidusskolas, ģimnāzijas, profesionālās izglītības kompetences centrs), kā arī dažādas apdzīvotās vietas (Rīga, citas valstspilsētas, citas reģionālās pilsētas, lauki).
- (5) Projektu pieteikumu analīze. Tika analizēti skolu sagatavotie projektu pieteikumi, veicot informācijas kodēšanu divos aspektos: (a) projektā plānotās aktivitātes, (b) potenciālā projektu ilgtspēja. Detalizētāk kodēšanas metodika aprakstīta 6. nodaļā.
- (6) Skolu pašpārvalžu statūtu analīze. Projektā iesaistīto skolu pārstāvji tika lūgti nosūtīt pārstāvēto skolu skolēnu pašpārvalžu statūtus. Statūtus iesūtīja kopumā 50 skolas, 14 skolas informēja, ka to pašpārvaldēm nav izstrādāti statūti. Tika veikta sākotnējā statūtu analīze un konstatēts, ka vairākums statūtu saturiski ir identiski un iekļauj pašpārvalžu darbības formālus aspektus un aprakstus, bet nesniedz priekšstatu par to, cik lielā mērā statūtos iekļautā informācija tiek īstenota skolas realitātē. Tādēļ šī informācija ziņojumā netiek iekļauta, analīzi balstot kvantitatīvo aptauju un padziļināto interviju ietvaros iegūtajā informācijā un datos.

Ziņojumā apkopoti izpētes ietvaros iegūtie dati, mērķgrupu viedokļi, kā arī sniegta kontekstuāla informācija par Latvijas jauniešu līdzdalības praksēm kopumā.

3. Galvenie secinājumi

- (1) Lai gan tradicionāli jaunieši tiek uzskatīti par aktīvāko sabiedrības daļu, pētījumu dati liecina, ka ir tikai neredzams aktivitātes, kur iesaistās vairāk nekā puse jauniešu – kultūras un izklaides pasākumu apmeklēšana (85% Latvijas jauniešu), ceļošana Latvijā (77%), skolas vai augstskolas pasākumi (62%). Dažādās citās brīvā laika vai sabiedriskās aktivitātēs iesaistās mazāk nekā puse jauniešu. Tai skaitā tikai 17% jauniešu iesaistās nevalstisko organizāciju darbībā, 19% apmeklē jauniešu centrus, 22% iesaistīti jaunatnes organizācijās un 24% jauniešu projektos. Būtiski uzsvērt – vairākums jauniešu iesaistās kultūras un izklaides aktivitātēs, bet daudz retāk sabiedriskās un pilsoniskās aktivitātēs.
- (2) Būtisks iemesls pasīvai līdzdalībai ir jauniešu priekšstati par iespējām ietekmēt tos procesus, kuros viņi iesaistās un piedalās. Pētījuma dati liecina – par to, ka viņiem ir iespējas ietekmēt savas pašvaldības lēmumus, pārliecināti ir tikai 12% jauniešu Latvijā. Iespējas ietekmēt lēmumus savā skolā vai augstskolā atzīst tikai 29% jauniešu.
- (3) Skolēnu pašpārvaldes ir viens no retākajiem jauniešu līdzdalības mehānismiem – tikai 14% jauniešu ir iesaistījušies pašpārvaldēs. Jāpiebilst, ka Latvijā šis rādītājs ir daudz zemāks nekā pārējās Baltijas valstīs – Lietuvā 23% un Igaunijā 25% jauniešu piedalās skolēnu pašpārvaldēs.
- (4) Skolu pārstāvju aptaujas dati liecina, ka skolēnu pašpārvalde ir vispārīzglītojošās skolās visplašāk pārstāvētais līdzdalības mehānisms – tāds pastāv 92% skolu. Skolas padome pastāv 78% skolu, skolēnu interešu vai aktivitāšu grupas ir 52% skolu, vecāku padome 50% skolu. Ja analizē kontekstuāli trīs būtiskākos līdzdalības mehānismus (izglītojamo pašpārvalde, vecāku padome, skolas padome), tad tikai 31% skolu vienlaikus pastāv visi trīs šie mehānismi, kamēr absolūtajā vairākumā ir vismaz divi no trim.
- (5) Aptaujā iegūtie dati ļauj arī segmentēt pašpārvaldes pēc to darbības aktivitātes. Attiecībā uz skolēnu pašpārvaldēm šie dati liecina, ka 8% skolu tādas nepastāv vispār, pat formāli ne. Vērtējot skolās pastāvošo skolēnu pašpārvalžu aktivitāti, 20% skolu pārstāvju novērtējuši, ka pašpārvaldes tajās ir neaktīvas un tajās darbība nenotiek vai notiek reti. 39% skolu pašpārvalžu darbību var raksturot kā mazaktīvu. Savukārt aktīvas savā darbībā ir 32% pašpārvalžu, tai skaitā 8% no tām – ļoti aktīvas, kurās darbība notiek regulāri.

NB! Pašpārvalžu darbības raksturojumi turpmākajos secinājumos attiecas tikai uz aktīvajām pašpārvaldēm (32% no skolām), nevis visām skolām!

- (6) 72% aktīvo pašpārvalžu pārstāvju novērtē, ka viņu pārstāvētā skolēnu pašpārvalde spēj ietekmēt notikumus un procesus skolā, kamēr 24% sniedz kritisku vērtējumu, ka ietekme ir neliela vai nav nekāda. Interesanti, ka skolu tipu dalījumā nav novērojamas būtiskas atšķirības. Tas nozīmē, ka pašpārvalžu ietekme skolā nav saistīta ar kādu konkrētu skolas tipu, bet citiem apstākļiem. Ja šos datus attiecina uz visām Latvijas skolām, var apgalvot, ka skolēnu pašpārvaldēm lielāka vai mazāka ietekme uz skolas ikdienas procesiem ir aptuveni 24% skolu.
- (7) Skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu vērtējums par skolēnu iespējām ietekmēt procesus skolā ir, pirmkārt, kritiskāks, un, otrkārt, savstarpēji izteikti atšķirīgs. Skolu vadības mērķgrupā 31% novērtē, ka skolēniem ir neliela vai nekāda ietekme uz procesiem skolā, bet pašpārvalžu atbalsta personu vidū šādu kritisku vērtējumu snieguši 44% respondentu. Šie dati ļoti tiešā veidā apliecina, ka katras mērķgrupas (jaunieši, atbalsta personas, vadība) skatījums un vērtējums par pašpārvalžu esošo praksi skolās ir ļoti atšķirīgs.
- (8) Vairākums skolu pašpārvalžu tiek iesaistītas tādu skolas ikdienas jautājumu risināšanā, kas saistīti ar iesaisti projektos (74%) un ārpusklases aktivitātēm (67%). Salīdzinoši bieži aktīvās pašpārvaldes tiek iesaistītas arī jautājumos, kas saistīti ar skolas attīstības plāniem kopumā (54%) un skolēnu tiesībām un pienākumiem (42%). Savukārt visretāk pašpārvaldes tiek iesaistītas jautājumos, kas saistīti ar skolotāju tiesībām un pienākumiem (12%),

skolotāju darba novērtējumu (16%). Ja attiecinām šos datus uz visām Latvijas skolām, tad novērojams, ka tādu skolu īpatsvars, kurās skolēnu pašpārvaldes regulāri īsteno kādas no anketā iekļautajām aktivitātēm, nepārsniedz 24%. Kopumā dati liecina, ka skolās, kur pašpārvaldes ir aktīvas, tās lielā mērā tiek iesaistītas tādu jautājumu risināšanā, kas skar pašus skolēnus, bet izteikti reti – plašāku skolas ikdienas dzīves jautājumu risināšanā. Tas liecina, ka **šobrīd Latvijas skolās skolēnu pašpārvaldes ir drīzāk neaktīvas un formāls līdzdalības mehānisms.**

- (9) Lūgti norādīt, kāda veida atbalsts varētu aktivizēt un efektīvizēt pašpārvalžu darbību, vairāk nekā puse pašpārvalžu jauniešu norāda uz **finansējuma nepieciešamību (56%)** un **skolas jauniešu aktivizēšanas nepieciešamību (54%)**. Salīdzinoši bieži kā nepieciešams atbalsts norādīts arī: **iespēja piedalīties projektu konkursos, projektos (45%), pašpārvaldes dalībnieku apmācības (35%), lielāks skolas vadības atbalsts (34%), mentoru palīdzība (28%), atbalsta personas aktīvāks atbalsts, iesaistīšanās (27%)**.
- (10) Pašpārvalžu darbības aktivizēšanai būtu nepieciešams aktīvāk diskutēt par to, kāda ir skolēnu pašpārvalžu loma kopumā, jo no tā izriet, kā uz šo līdzdalības mehānismu skatās skolu vadība, kādu pieeju īsteno. Jāņem arī vērā, ka lielākajā daļā skolu pašpārvaldes ir neaktīvas un šobrīd nepastāv nekādu ‘tradīciju’ to darbības veidiem.
- (11) Pētījuma novērojumi liecina, ka **aktīvāks un efektīvāks pašpārvalžu darbs ir skolās, kur sinerģiski realizējas trīs aspekti:** (1) skolā ir viens vai vairāki **jauniešu līderi**, (2) ir aktīva un **ieinteresēta atbalsta persona**, (3) **skolas vadība ir atvērta un ieinteresēta iesaistīt jauniešus.**
- (12) Jauniešu līdzdalības aspektā būtiska ir pašpārvalžu iekļaušanās kopējā pašvaldības darba ar jaunatni kontekstā. Pētījumā novērojams, ka aktīvāks pašpārvalžu darbs ir tajās pašvaldībās, kur pašpārvaldēm ir kontakti un sadarbība ar jaunatnes darbiniekiem ārpus skolas.
- (13) **Šobrīd pašpārvaldes izteikti ir tikai aktīvāko skolēnu līdzdalības platforma.** Un izaicinājums būtu vairāk iesaistīt arī mazāk aktīvos jauniešus. Pretējā gadījumā pašpārvaldes zināmā mērā kļūst par papildu segregējošu mehānismu skolā – aktīvie skolēni lielākā vai mazākā mērā spēj savas intereses un vajadzības definēt un īstenot, kamēr mazāk aktīvo iespējas ir ļoti ierobežotas.
- (14) Izpētē **padziļināti tika analizēta skolēnu pašpārvalžu pieredze jauniešu iniciatīvu projekta “Labbūtības ceļakarte skolā” īstenošanā.** Balstoties projektu pieteikumu saturā, secināms, ka visbiežāk skolas plānojušas tādas atbalsta aktivitātes kā **lekcijas un diskusijas**, pieaicinot dažādus psihoemocionālās veselības ekspertus. Tāpat bieži plānotas **komunikāciju aktivitātes** (informēt visus skolēnus skolā, dažkārt arī pedagogus). Salīdzinoši **retāk plānotas tādas aktivitātes kā neformālā izglītība, jauniešu aptaujas. Visretāk plānotas vienaudžu mācīšanās un savstarpējā atbalsta aktivitātes.** Salīdzinoši daudz skolu plānojušas arī dažādas citas aktivitātes, kuras nevar attiecināt ne uz vienu no iepriekš minētajām tematiskajām grupām, un kas netieši sekmē skolēnu labbūtību skolā. Lielākā daļa no šādām aktivitātēm attiecas uz **skolas telpu un ārtelpas infrastruktūras un iekārtojuma uzlabojumiem.**
- (15) Balstoties projektu pieteikumos sniegtajā informācijā par plānotajām aktivitātēm, pētījuma eksperti katru projektu novērtēja pēc tā **potenciālās ilgtspējas.** Kopumā šie novērtējumi liecina, ka **65% projektu ir īstermiņa ietekme, 19% vidēja termiņa, bet 16% ir potenciāls uz ilgspēju.** Jāuzsver, ka īstermiņa ietekme lielā mērā tikusi determinēta jau projektu konkursa laika rāmī, kā arī pieejamajā budžetā (īss laika termiņš, neliels budžets). Tādēļ šo rādītāju neiesakām izmantot projektu efektivitātes vērtēšanai, bet drīzāk kā pamudinājumu līdzīgus projektus īstenojot ilgākā laika termiņā un, iespējams, piešķirot lielāku finansējumu mazākam finansējuma saņēmēju skaitam. Vienlaikus **īpaši jāuzsver pēctecības nozīmi ilgspējas nodrošināšanā.** Lielai daļai no projekta aktivitātēm, kuru ietekme šobrīd tika vērtēta kā īstermiņa, ir ilgspējas potenciāls, ja notiek pēctecīgas un kontekstuālas citas aktivitātes turpmākajos gados.
- (16) Kopumā **68% pašpārvalžu jauniešu, kas piedalījās vai piedalās jauniešu iniciatīvu projektā “Labbūtības ceļakarte skolā”, pašpārvaldes pieredzi tajā vērtē pozitīvi, bet 31% – viduvēji.**

Kritiskos vērtējumus jaunieši pamato visbiežāk ar diviem argumentiem: norādot, ka projekta norise bijusi nesaprotama, dažkārt nepārdomāta; norādot, ka skolas jaunieši nav bijuši pietiekami atsaucīgi aktivitātēm (gan pārslodzes mācībās dēļ, gan pandēmijas ierobežojumu dēļ). Savukārt **skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu viedoklis par projektu ir nedaudz kritiskāks** – attiecīgi 45% un 40% pieredzi vērtē viduvēji, bet pozitīvi 52% un 55%. Šīs mērķgrupas **kritiskos vērtējumus visbiežāk pamato ar to, ka projektā ir pārāk liela birokrātija, kas bijis liels slogs atbalsta personām, kā arī pandēmijas radītajiem apstākļiem**, kad projekta aktivitāšu īstenošana aizkavējusies un tām bijis nepietiekams laiks.

- (17) Anketā mērķgrupas tika lūgtas arī norādīt, **kādi pilnveidojumi būtu veicami līdzīgos projektos nākotnē**. Uz šo jautājumu konkrētu atbildi varējuši sniegt tikai daži jaunieši. Savukārt skolu personāla pārstāvji bijuši aktīvi, norādot dažādus nepieciešamos pilnveidojumus. Sniegtās atbildes lielā mērā netieši raksturo jau notikušā projekta nepilnības un tās var tematiski segmentēt trīs grupās. (1) **Projekta īstenošanas laiks**. Uz nepietiekamo laiku projekta aktivitāšu īstenošanai norādīts izteikti bieži – gan par to, ka kopējais projekta īstenošanas laiks bijis pārāk īss, gan arī par pandēmijas radītās ietekmes un aktivitāšu laika nobīdes dēļ. (2) **Pārāk liela birokrātija**. Lielais dokumentu sagatavošanas slogs arī ir izteikti bieži norādīta nepilnība. Šim aspektam ir vairāki papildu apsvērumi: (a) ja projekts bijis iecerēts kā jauniešu iniciatīvu projekts, tad paši jaunieši to nav varējuši īstenot tieši birokrātisko prasību dēļ (nepietiekamas zināšanas, prasmes, laika trūkums, pacietības trūkums), (b) lielākai daļai atbalsta personu projekts bijis brīvprātīgais darbs, kuru veltīt pārāk liela dokumentu sagatavošanas darbam netiek uzskatīts par lietderīgu, (c) nereti kritiski vērtēta arī projekta struktūra, kad pašvaldību līmeņa koordinatori ir kā papildu starpnieks – tas radījis vēl papildu birokrātisko slogu ar prasībām arī no pašvaldību puses. (3) **Jauniešu lomas palielināšana projektos**. Lai gan konkrētais projekts plānots kā jauniešu iniciatīvu projekts, paši jaunieši drīzāk bijuši projekta aktivitāšu dalībnieki, nevis organizētāji. Ideja par jauniešu pašiniciatīvu tiek vērtēta izteikti atzinīgi, tomēr vienlaikus norādot, ka esošajā projekta struktūrā un formalitātēs jauniešu prasmes ir nepietiekamas, lai patstāvīgi plānotu un īstenotu šādus projektus. Lielākai jauniešu pašiniciatīvai būtu nepieciešamas, no vienas puses, atvieglot projekta birokrātiju, un, no otras puses, īstenot papildu apmācības jauniešiem tieši par projektu izstrādi un īstenošanu.

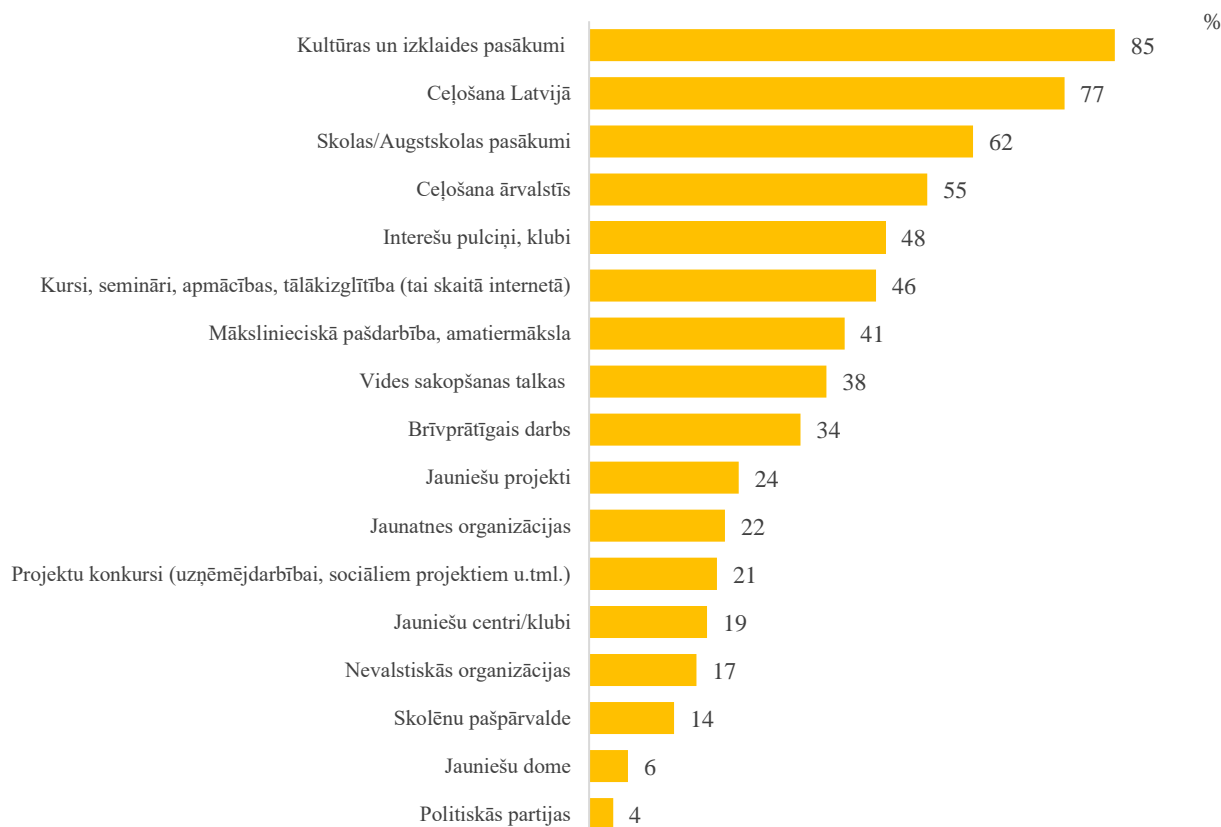
4. Konteksta informācija: Jauniešu līdzdalības raksturojums

Uz šīs izpētes sagatavošanas brīdi jaunākie reprezentatīvie dati par Latvijas jauniešu līdzdalības rādītājiem pieejami par 2018. gadu – ziņojumā “Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs: pētījuma ziņojums (Latvija)”¹. Ziņojumā norādīts: “Lai gan tradicionāli jaunieši tiek uzskatīti par aktīvāko sabiedrības daļu, pētījumu dati liecina, ka ir tikai nedaudzas aktivitātes, kur iesaistās vairāk nekā puse jauniešu – kultūras un izklaides pasākumu apmeklēšana (85% Latvijas jauniešu), ceļošana Latvijā (77%), skolas vai augstskolas pasākumi (62%), ceļošana uz ārvalstīm (55%). Dažādās citās brīvā laika vai sabiedriskās aktivitātēs iesaistās mazāk nekā puse jauniešu. Tai skaitā tikai 17% jauniešu iesaistās nevalstisko organizāciju darbībā, 19% apmeklē jauniešu centrus, 22% iesaistīti jaunatnes organizācijās un 24% jauniešu projektos. Nedaudz lielāks ir to jauniešu īpatsvars, kuri iesaistās mākslinieciskajā pašdarbībā (koris, deju kolektīvs, mūzikas kolektīvi u.tml.) – 41%.”. Jāuzsver, ka šie dati attiecas uz laiku pirms pandēmijas. Saprotami, ka pandēmijas apstākļos līdzdalība bijusi daudz ierobežotāka, tomēr precīzi dati par to Latvijas līmenī nav pieejami.

Grafiks 1. Jauniešu līdzdalības aktivitātes

Datu avots: Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs: pētījuma ziņojums (Latvija). Latvijas Bērnu labklājības tīkls Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekta “Jauniešu dzīves kvalitātes izpēte Baltijas valstīs” (Nr. 2017-2-LV02-KA205-001657) ietvaros. 2018.

Piezīme: 2018.g. dati.

Šie rādītāji gan nedod pamatu apgalvot, ka jauniešiem nav iespēju līdzdalībai. Drīzāk tie interpretējami pieejamo iespēju neizmantošanas aspektā. To apliecina arī jau minētā pētījuma dati. Piemēram, Latvijā 37% jauniešu novērtē, ka viņiem ir iespējas piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā, bet tikai 17% tajās piedalās; 49% novērtē, ka ir iespējas iesaistīties jaunatnes organizācijās, bet tikai 22% to dara; 57% novērtē, ka ir iespējas iesaistīties jauniešu projektos un

¹ Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs: pētījuma ziņojums (Latvija). Latvijas Bērnu labklājības tīkls Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekta “Jauniešu dzīves kvalitātes izpēte Baltijas valstīs” (Nr. 2017-2-LV02-KA205-001657) ietvaros. 2018. Pieejams: https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LATVIA.pdf

aktivitātēs, bet tikai 24% to ir darījuši; 68% jauniešu ir iespējas veikt brīvprātīgo darbu, bet tikai 34% to ir darījuši. No vienas puses, šie **dati liecina, ka pieejamās iespējas neizmanto visi jaunieši, kam tās ir pieejamas**. Šajā jauniešu mērķgrupā var runāt par to, ka būtu nepieciešams lielāku uzsvaru likt uz jauniešu motivēšanu iesaistīties (tai skaitā neaktīvo jauniešu sasniegšanu), nevis tikai iespēju dažādošanu. No otras puses, **dati arī liecina, ka ne mazāk kā 1/3 jauniešu saskaras arī ar iespēju trūkumu (gan iespēju piedāvājuma trūkuma dēļ, gan finansiālu iemeslu dēļ u.c.)** – piemēram, to, ka viņiem ir grūtības piekļūt kino, teātrim vai kultūras centram fiziskās pieejamības, attāluma, darba laika vai citu iemeslu dēļ, atzinuši 27% jauniešu Latvijā. **To, ka savā ikdienas dzīvē reti ir laiks darīt to, ko patiešām vēlas, apgalvo gandrīz 40% jauniešu Latvijā**. Pandēmijas kontekstā iespējams izteikt minējumu, ka šie līdzdalības ierobežojumi ir vēl vairāk saasinājušies

Pētījumu dati arī liecina – **vairākums jauniešu iesaistās kultūras un izklaides aktivitātēs, bet daudz retāk sabiedriskās un pilsoniskās aktivitātēs**. Kā norādīts jau minētajā pētījumā: “Ja kultūras un izklaides aktivitātes visbiežāk ir tādas, kurās jaunietis ir drīzāk “patērētājs”, nevis līdzradītājs, tad sabiedriskās un pilsoniskās aktivitātes prasa arī paša jaunieša aktīvu līdzdalību un pašiniciatīvu. Šādā aspektā var runāt gan par to, **kādēļ jaunieši plašāk neiesaistās jau pieejamajās aktivitātēs, gan arī par to, kādēļ jauniešu pašiniciatīvas ir mazattīstītas un fragmentāras**. Darbā ar jaunatni tas prasa precīzāku mērķgrupu identificēšanu un pielāgotu pasākumu īstenošanu iespēju dažādošanā vai/un pašu jauniešu pašiniciatīvu veicināšanā. Sekojoši – **jauniešu līdzdalība vienlaikus ir jautājums gan par iespēju pieejamību, gan pašu jauniešu motivāciju un ieinteresētību**. (..) Sasaisti šeit iespējams meklēt arī ar vispārējās izglītības saturu – 2017. gadā Latvijas Universitātes pētnieki starptautiskā projektā² secināja, ka skolēnu pilsoniskās kompetences līmenis Latvijā ir zemākais starp Baltijas valstīm, kas liecina, ka ir būtiski jāuzlabo skolēnu zināšanas un kritiskā domāšana, kam nepieciešamas izmaiņas arī mācību saturā (pilsoniskās izglītības komponente)”. Jāpiebilst, ka **trešais būtiskais apsvēruma ir arī dažādu līdzdalības barjeru pastāvēšana** – laika trūkums un pārslodze mācībās, finanšu un/ vai transporta pieejamība (īpaši jauniešiem, kas dzīvo attālināti no pašvaldību centriem), informētība par iespējām (arī pārāk plaša informācijas pieejamība rada informētības problēmas, jo jaunieši nespēj izsekot visai pieejamajai informācijai). Līdz ar to **līdzdalības sekmēšana veido ļoti kompleksu pasākumu kopumu**, kas pie tam katrai jauniešu mērķgrupai (dzimuma, vecuma, dzīvesvietas u.c. aspektos) var būt arī ievērojami atšķirīgs.

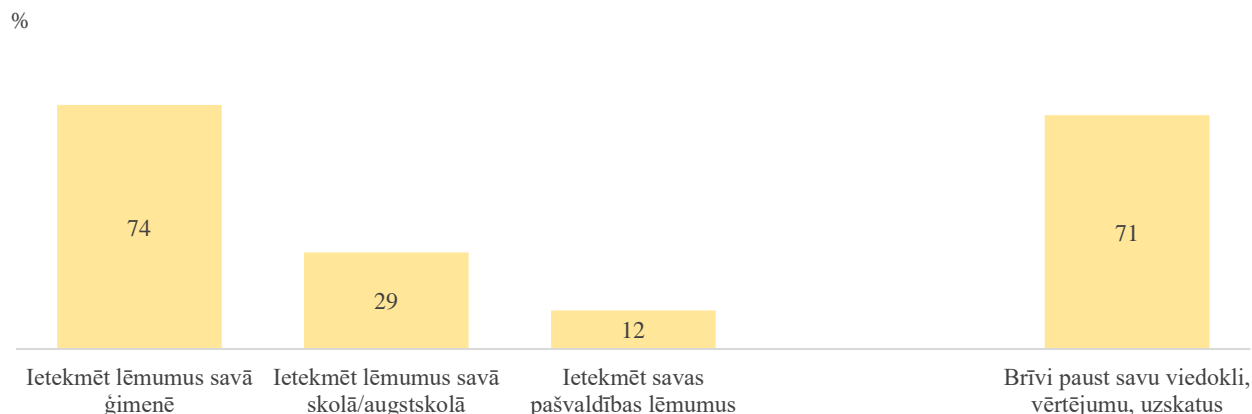
Runājot par sabiedrisko un pilsonisko līdzdalību, **būtisks aspekts ir arī jauniešu priekšstatī par iespējām ietekmēt tos procesus, kuros viņi iesaistās un piedalās**. Lielā mērā arī tas determinē lēmumus iesaistīties vai neiesaistīties konkrētās sabiedriskās un pilsoniskās aktivitātēs. 2018. gada pētījuma dati liecina – **par to, ka viņiem ir iespējas ietekmēt savas pašvaldības lēmumus, pārliecināti ir tikai 12% jauniešu Latvijā**. Iespējas ietekmēt lēmumus savā skolā vai augstskolā atzīst **29% jauniešu**. Savukārt lēmumus savā ģimenē var ietekmēt 74% jauniešu Latvijā. Vienlaikus – to, ka viņiem ir iespējas brīvi paust savu viedokli, vērtējumu, uzskatus, atzīst 71% jauniešu. Kopumā šie **dati liecina, ka jaunieši ne vienmēr tiek iesaistīti tādu lēmumu pieņemšanā, kas attiecas uz viņiem pašiem**. Lai gan ģimenē lielākā daļa jauniešu var ietekmēt lēmumus, izglītības iestādēs un savā pašvaldībā ietekmes iespējas tiek vērtētas kritiski. Tas liecina par **nepieciešamību veicināt lielāku jauniešu iesaisti lēmumu diskutēšanā un pieņemto lēmumu skaidrošanā** – kā institucionālā līmenī, tā arī dažādu atsevišķu projektu un aktivitāšu veidā, vienlaikus **izvairoties no formālu līdzdalības pasākumu īstenošanas**.

² Pilsoniskās izglītības problēmas un izaicinājumi. Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2016 pirmie rezultāti. 2017. Pieejams: https://iccs.iea.nl/fileadmin/user_upload/Editor_Group/Documents/ICCS_2016_National_Report_LVA.pdf

Grafiks 2. Jauniešu pašnovērtējums par iespējām ietekmēt lēmumus dažādās dzīves jomās

Datu avots: Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs: pētījuma ziņojums (Latvija). Latvijas Bērnu labklājības tīkls Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekta "Jauniešu dzīves kvalitātes izpēte Baltijas valstīs" (Nr. 2017-2-LV02-KA205-001657) ietvaros. 2018.

Piezīme: 2018.g. dati; attēlots to jauniešu īpatsvars, kuri novērtē, ka viņiem ir iespējas.

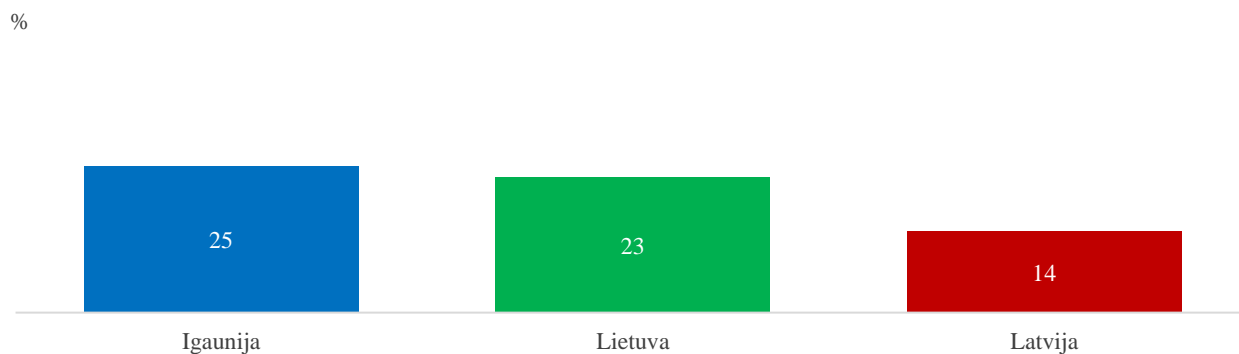

Skolēnu pašpārvaldes ir viens no retākajiem jauniešu līdzdalības mehānismiem – tikai 14% jauniešu ir iesaistījušies pašpārvaldēs. Jāpiebilst, ka Latvijā šis rādītājs ir daudz zemāks nekā pārējās Baltijas valstīs – Lietuvā 23% un Igaunijā 25% jauniešu piedalās skolēnu pašpārvaldēs. Jāpiebilst, ka pašpārvaldēs piedalās aptuveni tik pat daudz jauniešu kā nevalstiskajās organizācijās (17%). Šādā aspektā iespējams interpretēt, ka tādu jauniešu, kuri proaktīvi un regulāri iesaistās sabiedriskās aktivitātēs, Latvijā ir ne vairāk kā 20%. Savukārt atsevišķās, fragmentārās sabiedriskās aktivitātēs (brīvprātīgais darbs, jauniešu projekti) iesaistēs līdz 40% jauniešu.

Grafiks 3. Jauniešu līdzdalība skolēnu pašpārvaldēs: Baltijas valstu salīdzinājums

Datu avots: Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs: pētījuma ziņojums (Latvija). Latvijas Bērnu labklājības tīkls Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekta "Jauniešu dzīves kvalitātes izpēte Baltijas valstīs" (Nr. 2017-2-LV02-KA205-001657) ietvaros. 2018.

Piezīme: 2018.g. dati; attēlots to jauniešu īpatsvars, kuri novērtē, ka viņiem ir iespējas.

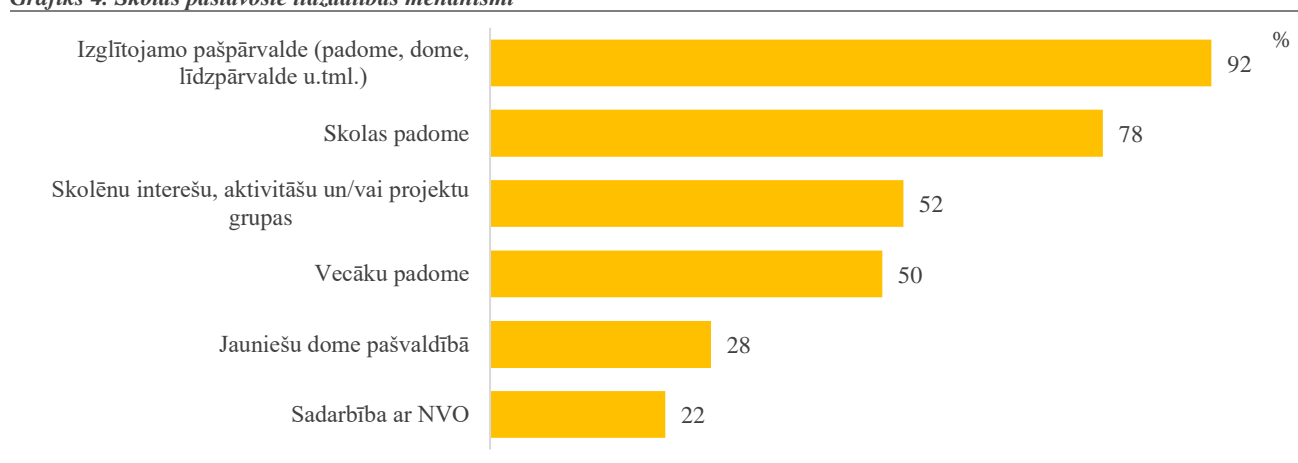
5. Skolēnu pašpārvaldes: esošā prakse

5.1. Skolēnu pašpārvalžu aktivitāte

Skolu pārstāvju aptaujas dati liecina, ka **skolēnu pašpārvalde ir vispārizglītojošās skolās visplašāk pārstāvētais līdzdalības mehānisms** – tāds pastāv 92% skolu. **Skolas padome** pastāv 78% skolu, **skolēnu interešu vai aktivitāšu grupas** ir 52% skolu, **vecāku padome** 50% skolu, bet 28% skolu norāda, ka to pašvaldībā pastāv **jauniešu dome**. Savukārt to, ka sadarbojas ar NVO, norādījušas tikai 22% skolu. Ja analizē kontekstuāli trīs būtiskākos līdzdalības mehānismus (izglītojamo pašpārvalde, vecāku padome, skolas padome), tad **tikai 31% skolu vienlaikus pastāv visi trīs šie mehānismi**, kamēr absolūtajā vairākumā ir vismaz divi no trim.

Jāuzsver, ka šie dati raksturo tikai to, vai šie mehānismi skolā pastāv, nevis to darbības aktivitāti.

Grafiks 4. Skolās pastāvošie līdzdalības mehānismi

Aptaujā iegūtie dati ļauj arī **segmentēt pašpārvaldes pēc to darbības aktivitātes**. Attiecībā uz skolēnu pašpārvaldēm šie dati liecina, ka **8% skolu tādas nepastāv vispār**, pat formāli ne. Vērtējot skolās pastāvošo skolēnu pašpārvalžu aktivitāti, **20% skolu pārstāvju novērtējuši, ka pašpārvaldes tajās ir neaktīvas** un tajās darbība nenotiek vai notiek reti. **39% skolu pašpārvalžu darbību var raksturot kā mazaktīvu**. Savukārt **aktīvas savā darbībā ir 32% pašpārvalžu**, tai skaitā 8% no tām – ļoti aktīvas, kurās darbība notiek regulāri.

Skolu tipu dalījumā pašpārvalžu aktivitātes atšķirības nav novērojamas, bet dati liecina, ka **aktīvākas ir pašpārvaldes skolās, kas atrodas lielajās pilsētās** (valstspilsētās: Rīga, Jūrmala, Daugavpils, Jelgava, Liepāja, Rēzekne, Ventspils).

Grafiks 5. Skolu segmentācija pēc skolēnu pašpārvalžu darbības aktivitātes

NB! Pašpārvalžu darbības raksturojumi turpmākajās ziņojuma nodaļās attiecas uz aktīvajām pašpārvaldēm (32% no skolām).

5.2. Pašpārvalžu īstenotās aktivitātes

Absolūtais vairākums no aktīvajām skolēnu pašpārvaldēm īsteno gan pasākumu organizēšanas aktivitātes, gan arī skolēnu līdzdalības skolas ikdienā aktivitātes: sporta un aktīvās atpūtas pasākumu organizēšana (92% no aktīvajām pašpārvaldēm), skolēnu viedokļu, vajadzību, priekšlikumu apkopošana (90%), kultūras pasākumu organizēšana (89%), tikšanās ar skolas administrāciju, skolotājiem, lai pārstāvētu skolēnu intereses un viedokļus (dalība sanāksmēs, sēdēs, diskusijās, darba grupās, sarunās ar skolas vadību) (84%).

Vairākums īsteno arī dažādas aktivitātes, kas saistītas ar mācību procesu: palīdzība, atbalsts skolēniem mācību procesā (81%), tālākizglītības, izglītojošu aktivitāšu organizēšana (semināri, kursi, lekcijas) (74%).

80% aktīvo pašpārvalžu apgalvo, ka ir **piedalījušies dažādos projektu konkursos finansējuma piesaistei projektiem un aktivitātēm**, savukārt 78% – ka ir **organizējušas brīvprātīgā darba aktivitātes**.

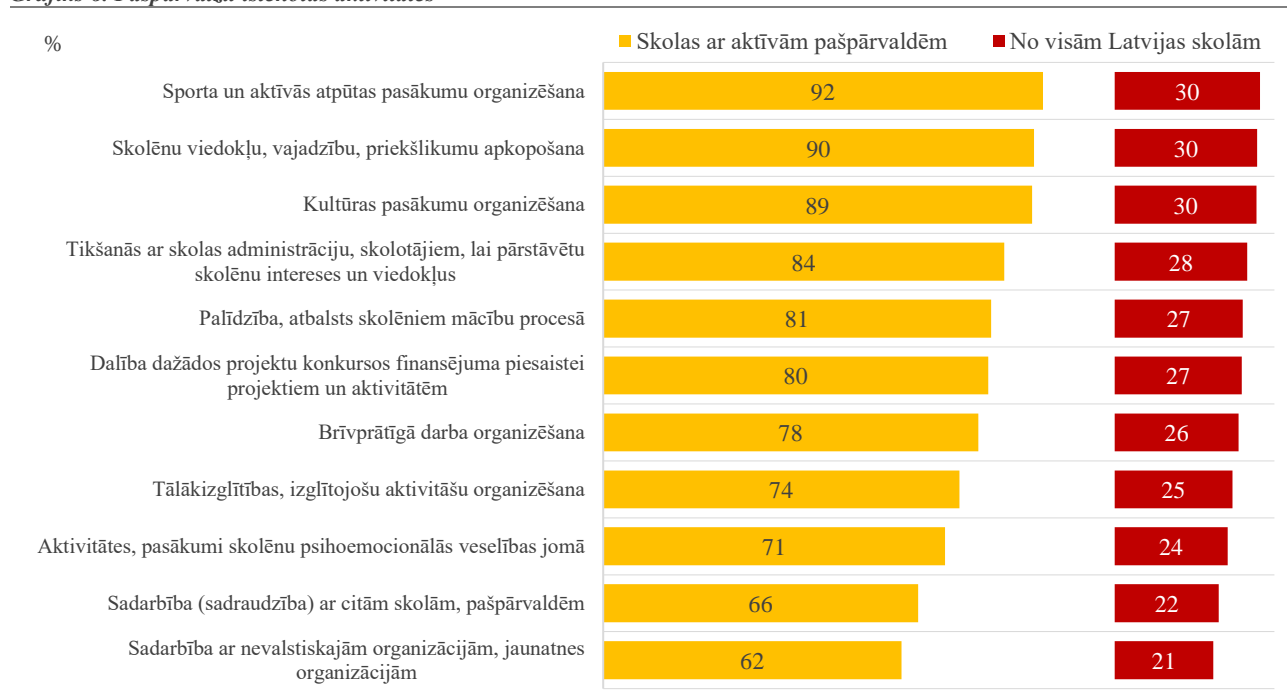
71% aktīvo pašpārvalžu norādījušas, ka ir īstenojušas **aktivitātes un pasākumus skolēnu psihoemocionālās veselības jomā**. Tomēr šajā gadījumā jāņem vērā, ka to, vai aktivitātes attiecas uz skolēnu psihoemocionālo veselību, var interpretēt ļoti plaši. Tādēļ šo rādītāju drīzāk jāinterpretē kā rādītāju tam, cik daudzās pašpārvaldēs ir īstenotas aktivitātes, kas tieši vai netieši attiecināmas uz skolēnu psihoemocionālo veselību.

Salīdzinoši retāk aktīvās pašvaldības īsteno dažādas sadarbības aktivitātes: sadarbība (sadrudzība) ar citām skolām, pašpārvaldēm (66%), sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām, jaunatnes organizācijām (62%). Tomēr arī šie rādītāju uzskatāmi par augstiem.

Analizējot datus padziļināti, novērojams, ka **aktīvākas ir tās pašpārvaldes, kas darbojas ģimnāzijās, kā arī tās, kas darbojas valstspilsētu skolās ārpus Rīgas**. Savukārt izteikti mazāk aktīvas ir pašpārvaldes profesionālās vidējās izglītības iestādēs un arodizglītības iestādēs.

Ja attiecinām šos datus uz visām Latvijas skolām, tad novērojams, ka **tādu skolu īpatsvars, kurās skolēnu pašpārvaldes īsteno kādas no anketā iekļautajām aktivitātēm, nepārsniedz 30%**.

Grafiks 6. Pašpārvalžu īstenotās aktivitātes

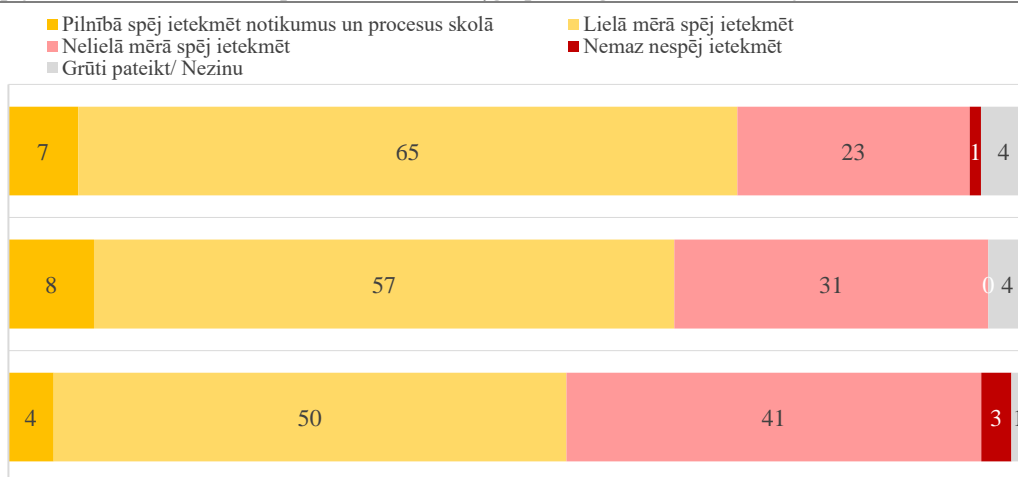
5.3. Pašpārvalžu ietekme skolās

72% aktīvo pašpārvalžu pārstāvju novērtē, ka viņu pārstāvētā skolēnu pašpārvalde spēj ietekmēt notikumus un procesus skolā, kamēr 24% sniedz kritisku vērtējumu, ka ietekme ir neliela vai nav nekāda. Interesanti, ka skolu tipu dalījumā nav novērojamas būtiskas atšķirības. Tas nozīmē, ka pašpārvalžu ietekme skolā nav saistīta ar kādu konkrētu skolas tipu, bet citiem apstākļiem. Ja šos datus attiecina uz visām Latvijas skolām, var apgalvot, ka skolēnu pašpārvaldēm lielāka vai mazāka ietekme uz skolas ikdienas procesiem ir aptuveni 24% skolu.

Tai pat laikā skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu vērtējums par skolēnu iespējām ietekmēt procesus skolā ir, pirmkārt, kritiskāks, un, otrkārt, savstarpēji izteikti atšķirīgs. Skolu vadības mērķgrupā 31% novērtē, ka skolēniem ir neliela vai nekāda ietekme uz procesiem skolā, bet pašpārvalžu atbalsta personu vidū šādu kritisku vērtējumu snieguši 44% respondenti.

Šie dati ļoti tiešā veidā apliecina, ka katras mērķgrupas (jaunieši, atbalsta personas, vadība) skatījums un vērtējums par pašpārvalžu esošo praksi skolās ir ļoti atšķirīgs.

Grafiks 7. Pašpārvalžu spēja ietekmēt notikumus un procesus skolā: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

Atšķirīgi ir arī katras mērķgrupas pamatojumi kritiskajiem vērtējumiem. Jaunieši savus kritiskos novērtējumus par pašpārvaldes iespējām ietekmēt skolas ikdienu visbiežāk pamato ar skolas vadības atbalsta un ieinteresētības trūkumu, kā arī pašu jauniešu nepietiekamu aktivitāti. Jānorāda arī – nereti jaunieši minējuši, ka pašpārvaldes idejas tiek noraidītas, jo “nav naudas” – tas netieši liecina, ka finanšu trūkums bieži tiek izmantots kā arguments jauniešu ideju noraidīšanai. Skolu vadības pārstāvji nelielu pašpārvalžu ietekmi skolā visbiežāk skaidro ar to, ka jauniešiem trūkst intereses vai prasmju iesaistīties. Savukārt pašpārvalžu atbalsta personas visbiežāk norāda uz to, ka skolu vadība pašpārvaldes uzskata tikai par pasākumu organizētājiem un tādēļ plašākā veidā skolas ikdienā neiesaista, nesaskata pašpārvalžu lomu. Zināmā mērā iespējams interpretēt ka skolas personāls pašpārvaldē nesaskata jauniešu līdzdalības prasmju attīstīšanas mehānismu, bet ekspektē, ka jaunieši uzreiz būs gatavi līdzvērtīgi ar pieaugušajiem diskutēt un argumentēt savas vēlmes.

Tabula 1. Pašpārvalžu jauniešu pamatojumi kritiskajiem vērtējumiem par spējām ietekmēt procesus skolā (atlasē)

Piezīme: tabulā iekļauta tādu atbilžu atlasē, kas raksturo biežāk sniegtos vērtējumus.

Jauniešiem nav interese iesaistīties.
Covid-19 situācija
Dažādus lēmumus pieņem skolas administrācija, nevis mēs, direktora vietniecei dažas idejas nepatīk.
Gandrīz visu lēmumu īstenošanai ir vajadzīgs skolas vadības apstiprinājums.
Skolēni maz iesaistās aktivitātēs.
Iemesls ir skolas vadība, cik daudz tā ļauj iesaistīt pašpārvaldi.

Ja jau pat paši skolas skolotāji lielākoties nevar mainīt, ja skolēni jau ir mēģinājuši vairākas reizes un bez nekādiem panākumiem. Nav nemaz jēgas mēģināt.
Jo mūs neuzklausā neviens.
Jo ne visi skolēni ir atsaucīgi un reti ieklausās skolēnu pašpārvaldes teiktajā.
Jo skolēniem nav intereses par to.
Jo pašpārvaldi neuztver nopietni, jo tas taču tikai bērnu viedoklis.
Lielākā daļa ideju vai iniciatīvu iet cauri skolotājām, kas vada šo skolēnu pašpārvaldi. Šķiet, ka viss tiek kontrolēts un nav brīvība.
Lielākoties pēdējais vārds tiek dots skolas pārvaldei.
Lielākoties, nav vadības piekrišana.
Skolotājiem nepatīk mūsu idejas vai nav finansējuma.
Manuprāt, mēs nevaram daudz izmainīt. Būtisks faktors skolā ir mācību process. Es neuzskatu, ka mēs to varam izmainīt.
Mums īpaši nejautā viedokļus.
Nav administrācijas atbalsta, idejas noraida, jo naudas nav.
Nav skolas vadības uzticības; nesaskaņas ar skolas vadību; nav vēl iestrādāta sadarbība, jo pašpārvalde ir nesen atjaunota.
Neatsaucīga vadība.
Par skolas dzīvi neesam īsti informēti, viss it kā notiek slepeni. Vienīgais, ko varam darīt, ir padarīt skolas ikdienu skolēniem jautrāku.
Pašpārvalde nodarbojas ar skolotāju vēlmju īstenošanu, t.i. organizē pasākumus, kurus lika organizēt.
Skolai ir konkrēts plāns, kurš pašpārvaldei jāizpilda.
Skolas vadība paši pieņem lēmumus un mums tiek pajautāts, vai tā būtu laba ideja.
Skolas vadības ietekme.
Skolas vadības noslēgtība un lēmumu pieņemšana bez jauniešu līdzdalības.
Skolā pašpārvalde tiek uztverta kā organizācija, kas domāta tikai kultūras pasākumu rīkošanai, nevis skolēnu viedokļu pārstāvēšanai dažādos lēmumos.
Skolēniem nav liela interese skolēnu pašpārvaldē.
Valstī noteiktie ierobežojumi, kas neļauj mums rīkot pasākumus vai tikties visiem kopā.

Tabula 2. Skolu vadības pārstāvju un pašpārvalžu atbalsta personu pamatojumi kritiskajiem vērtējumiem par spējām ietekmēt procesus skolā (atlase)

Piezīme: tabulā iekļauta tādu atbilžu atlase, kas raksturo biežāk sniegtos vērtējumus.

Aktivitātes trūkums no jauniešu puses.
Bieži nav reālu ierosinājumu.
Covid situācija valstī un attālinātās mācības ir ļoti samazinājuši interesi par kopīgu darbošanos, skolēni ir atsvešinājušies.
Covid-ierobežojumi.
Direktora un mācību pārzīnes konservatīvie pedagoģiskie uzskati.
Epidemioloģiskā situācija valstī, mainīgie noteikumi.
Finansiāla atbalsta trūkums ideju realizēšanā.
Ieinteresētie skolēni ir ļoti aizņemti, daļa skolēnu ir neieinteresēti un neaktīvi.
Ir lietas, ko nevar mainīt, tas ir noteikts, piemēram, mācību programmās vai tml.
Izglītības iestādes darbinieku uzskats par pašpārvaldes darbu. Lielā mērā darbinieki uzskata, ka pašpārvalde tikai organizē pasākumus, tāpēc neuztver ieteikumus, kas varētu ietekmēt skolas dzīvi kopumā, uztver ne visai nopietni.
Jo nav atbalsta un uzticēšanās no skolas administrācijas puses.
Skolēnu pašpārvaldei mūsu skolā ir pasākumu organizēšanas un aptauju veidošanas funkcija un šo funkciju viņi veic lieliski. Citas lēmumu pieņemšanas funkcijas šobrīd netiek realizētas, kas saistīts ar vadības zināšanu un laika trūkumu. Skolās pašpārvalžu atbalsta personām būtu jāapmeklē līdzīgi kursi, apmācības kā JLS un JD. Skolās ir cita specifika, pašpārvalžu atbalsta personas bieži vien ir pārslogotas ar citiem pienākumiem.
Kūtri jaunieši šādām aktivitātēm. Transporta kursēšanas laiks traucē daļai motivēto jauniešu.
Lai ietekmētu, ir jāiesaistās vairāk, jābūt aktīvākiem, bet tas nesanāk, jo jau pāris gadu nav izteiktu līderu pat neizteiktu nav!
Maza aktivitāte no izglītojamo puses.
Nav ieinteresētības, netic, ka kaut kas var mainīties, trūkst līderu jauniešu vidū.
Pamatskolas vecuma skolēniem trūkst zināšanu, pieredzes un izpratnes par skolas darbības reālo organizēšanu.

Pārsvārā visus skolā notiekošos pasākumus, aktivitātes nosaka skolas vadība/ skolotāji. Neuzticība skolēnu ierosinātām aktivitātēm, jo ir ierastās tradīcijas, kuras neviens nevēlas mainīt, pārstrukturēt. Atsaucība skolēnu ierosinājumiem ļoti neliela.

Skolas politika un izveidojusies kārtība, kad skolēnu lēmumu pieņemšanā iesaistās maz.

Skolēni neizsaka savu viedokli vai arī nevar to konstruktīvi pamatot.

Skolēni savus lēmumus un idejas nepārdomā un bieži tikai vēlas, lai kāds cits īsteno viņu idejas.

Skolēniem nav zināšanu, prasmju, vēlmes iesaistīties

Skolēniem trūkst iniciatīva vispār kaut vēlēties ietekmēt. Nepietiek, ka pašpārvaldē skolēni tiek rosināti būt aktīviem un līdzdarboties procesos, ja kopumā skolā netiek veicināta skolēnu aktivitāte ikdienas procesos.

Šķiet, ka brīžiem aizmirst par Skolēnu pašpārvaldes eksistenci. Esošā situācija sarāvusi attiecības ar skolēnu pašpārvaldi un skolas vadību kopumā. Viss ir jāceļ no jauna.

Vērtējot detalizētāk, novērojams, ka **vairākums skolu pašpārvalžu tiek iesaistītas tādu skolas ikdienas jautājumu risināšanā, kas saistīti ar iesaisti projektos (74%) un ārpusklases aktivitātēm (67%). Salīdzinoši bieži** aktīvās pašpārvaldes tiek iesaistītas arī jautājumos, kas saistīti ar **skolas attīstības plāniem kopumā (54%) un skolēnu tiesībām un pienākumiem (42%)**. Savukārt visretāk pašpārvaldes tiek iesaistītas jautājumos, kas saistīti ar skolotāju tiesībām un pienākumiem (12%), skolotāju darba novērtējumu (16%). Lai gan tas nav izteikti augsts rādītājs, jāuzsver, ka katra ceturtā pašpārvalde tādā vai citādā veidā tiek iesaistīta arī skolas budžeta izlietojuma jautājumu risināšanā (jāpiebilst gan, ka šo aspektu var dažādi interpretēt, tādēļ pieļaujams, ka novērtējums ir paaugstināts). Izteiktas atšķirības skolu tipu griezumā nav novērojamas, bet **divos aspektos ģimnāziju pašpārvaldes tiek iesaistītas izteikti aktīvāk**, nekā citu skolu pašpārvaldes: jautājumos, kas saistīti ar skolas attīstības plāniem kopumā (ģimnāziju mērķgrupā 63%) un skolas iesaisti projektos (80%).

Skolu vadības un pašpārvalžu sniegtie vērtējumi par pašpārvalžu iesaisti kopumā sakrīt ar jauniešu novērtējumiem. Lai gan jāpiebilst, ka pašpārvalžu atbalsta personas izteikti retāk nekā skolu vadības pārstāvji atzīmējuši, ka pašpārvaldes tiek iesaistītas tādu jautājumu risināšanā, kas saistīti ar iesaisti projektos, mācību procesu un skolotāju darba novērtējumu.

Ja attiecinām šos datus uz visām Latvijas skolām, tad novērojams, ka **tādu skolu īpatsvars, kurās skolēnu pašpārvaldes regulāri īsteno kādas no anketā iekļautajām aktivitātēm, nepārsniedz 24%**. Tas liecina, ka šobrīd Latvijas skolās skolēnu pašpārvaldes ir drīzāk neaktīvs un formāls līdzdalības mehānisms.

Kopumā dati liecina, ka **skolās, kur pašpārvaldes ir aktīvas, tās lielā mērā tiek iesaistītas tādu jautājumu risināšanā, kas skar pašus skolēnus, bet izteikti reti – plašāku skolas ikdienas dzīves jautājumu risināšanā.**

Grafiks 8. Pašpārvalžu īstenotās aktivitātes

Grafiks 9. Pašpārvalžu īstenotās aktivitātes: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

Pašpārvalžu ietekme skolā padziļināti tika analizēta arī pētījuma ietvaros īstenotajās intervijās ar pašpārvalžu jauniešiem un pašpārvalžu atbalsta personām. Interviju ietvaros sniegtie vērtējumi liecina, ka **ir būtiska atšķirība starp pamatskolām un vidusskolām**. Ja vidusskolās kā jaunieši, tā pašpārvalžu atbalsta personas šo līdzdalības mehānismu interpretē lielā mērā arī kā pilsoniskās līdzdalības veidu, tad pamatskolās to primāri saskata tikai kā brīvā laika aktivitāšu organizētāju.

„Grūti pateikt, ko darīt pamatskolas bērniem (ja ne pasākumi). It kā viņiem ir jāpiedalās skolas padomes darbā, bet nu ko tad viņi tur var...” (pamatskolas skolēnu pašpārvaldes atbalsta persona)

Savukārt vidusskolu skolēnu pašpārvalžu atbalsta personas vēlētos, lai jaunieši būtu vairāk iesaistīti. Kā jomas, kurās pašpārvaldes loma varētu būt lielāka, atbalsta personas biežāk norāda – mācību darba uzlabošana, skolas remonta jautājumi.

„Gribētos, lai mums būtu kaut kādas kopīgas sanāksšanas – skolas administrācija, skolotāji, jauniešu pārstāvji – lai mēs tās lietas lemtu kopā un nevis kaut kā formāli skolu padomē tiekamies, kur jauniešiem vispār pasaka sēdi klusu tavu viedokli neviens neklausīsies, tagad gudrāki cilvēki runās. Es gribētu, lai būtu līdztiesīgi, lai katrs būtu līdzvērtīgs. Un tiešām tiktos regulāri, pārrunātu tiešām aktuālo, nevis vienkārši kaut kādas teorijas, gudrus vārdus bārstītu un reāli nekas nenotiek.” (vidusskolas skolēnu pašpārvaldes atbalsta persona)

Arī intervētie eksperti uzskata – nav tādas jomas un lēmumi, kur skolā bez skolēnu iesaistes var iztikt (izņēmums – inženiertehniskā, darba drošības ekspertīze), bet pamatjautājumi ir: *„ko mēs mācīsimies, kā mēs mācīsimies un kā mēs skolu attīstīsim”*. Taču ir svarīgi, *„lai iesaiste nav dekoratīva, ka mēs pajautāsim kaut ko, ko jaunieši nesaprot, mēs pajautāsim to veidā, kas neļauj viņiem izteikties.”*. Tādējādi tiek aktualizēts arī jautājums par to, **cik pretimnākoša un iesaistoša ir skolas vide kopumā, vai skolas administrācija atvērti un jēgpilni plāno skolēnu iesaisti**. Vienlaikus uzsverot, ka **formāla pašpārvaldes līdzdalības funkcijas īstenošana, rada negatīvas sekas jauniešu kopējā līdzdalības gatavībā** (jo pārliecinās, ka līdzdalībai un iesaistei nav jēgas, ka jauniešu viedoklis netiek ņemts vērā).

Kā būtisku izaicinājumu intervētie skolu pārstāvji norāda **jauniešu zemo aktivitāti**. Pašpārvalžu atbalsta personas nereti norāda, ka jauniešiem, no vienas puses, nav iniciatīvas, proaktivitātes, un, no otras puses, tiem, kas iesaistās, nav pacietības ilgstošākām aktivitātēm.

„Jauniešiem trūkst iniciatīvas, ir patērētāja attieksme, kad gribas atnākt pie visa gatava, bet pašiem pielikt pūles negribas. Ideālā versijā gribētu, lai bērni paši nāktu un teiktu, skolotāj, mēs gribam vēl to un vēl, mēs gribam vēl šo, un mēs gribam satīties, mēs gribam atkal kādu pasākumu, - nu es to gribētu, lai viņi būtu aktīvāki.” (pamatskolas skolēnu pašpārvaldes atbalsta persona)

Tai pat laikā intervētie eksperti uzsver, ka **skolēnu aktivitāte ir pieaugušo atbildība** – cik atbalstoši tiek veidota līdzdalības vide skolā, kāds pieaugušo atbalsts un iedrošinājums pieejams.

„Tas ir ļoti atkarīgs no tā, vai ir pieaugušie, kuri par to domā, rūpējās un attīsta to, ka jau no jaunākajām klasītēm bērni kaut kādā veidā tiek iesaistīti. Viņiem jautā viedokli un mērķtiecīgi ar viņiem strādā.” (eksperts)

„Videi ir jābūt iekļaujošai. Tiem, kas ir pie varas, ir jābūt aktīvāk iesaistošiem un iekļaujošiem. Es nekad nevainošu skolēnus kā pirmos. Var gadīties, ka skolēniem nav prasmju iesaistīties, nav prasme izteikt savu viedokli, nav prasme organizēt aktivitātes, aptaujāt skolēnus. Bet viņi ir šajā mazaizsargātajā pozīcijā, mācību procesā – viņi vēl mācās, kā izteikt savu viedokli.” (eksperts)

„Ja skolēni regulāri sastopas ar ‘sienu’, ar to, ka viņu idejas vai iniciatīvas netiek apstiprinātas, un tas netiek skaidrots, tad, protams, ka viņi nebūs aktīvi.” (eksperts)

“Skolai ir jānodrošina jēgpilna pašpārvaldes iesaistīšana un pieradināšana pie līdzdalības, kā arī jāveido vispusīga sadarbība starp pedagogiem, administrācijas, skolēniem, vecākiem absolventiem u.c.” (eksperts)

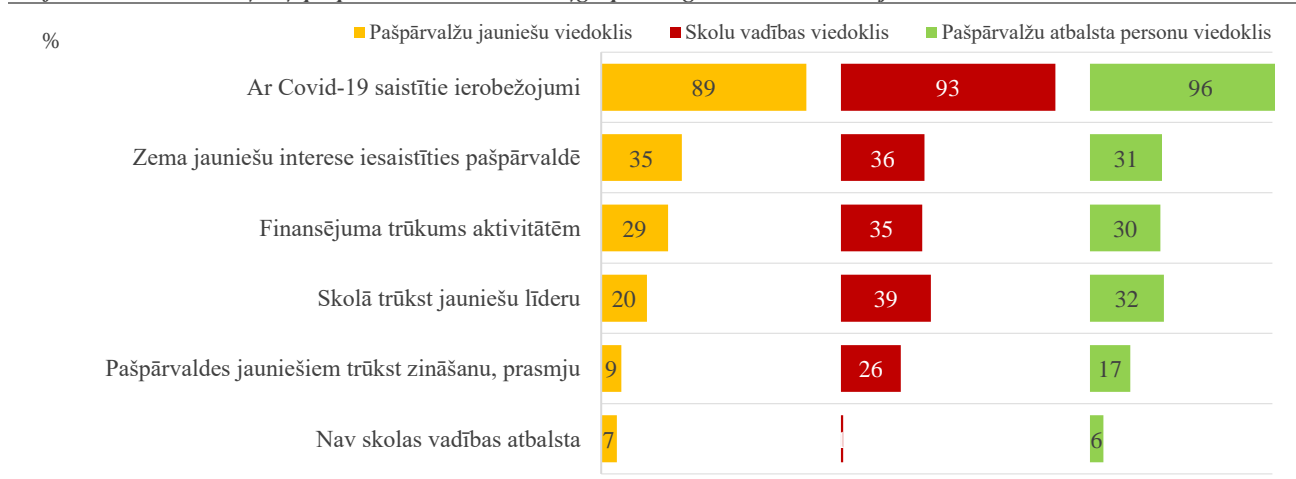
“Ja pašpārvaldi sauc pa izglītojamo pašpārvaldi, tas pats par sevi ir signāls, ko skola sūta skolēniem. Tu jau man pasaki, ka es esmu izglītojams - tas, kurš ir jāizglīto, uz kuru izglītība ir jākrāmē virsū, nevis ka es esmu aktīvs mācīšanās dalībnieks. Normāli pašpārvaldei būtu jāaug no maziem gadiem uz augšu. Sākot, ar to, ka mums ir kaut kādi veidi, kā mēs ikdienā pirmajā klasē veidojam kopīgu kārtības rulli, kā mēs te klasē dzīvosim kopā un kāpēc ir svarīgi, ka mēs klausāmieš viens otru un sadarbojamies, un tad kļūstam lielāki, sākam iet ārā gaitenī un skolas ēkā, un sākam gudrot, ko būtu labi mums te darīt. Tā ir pašpārvaldes ļoti nozīmīga loma, kurās bērni kļūst par līdzdalīgiem veidā, kā mēs šajā kopienā dzīvojam.” (eksperts)

5.4. Šķēršļi pašpārvalžu darbībai

Absolūtais vairākums aktīvo pašpārvalžu jauniešu norāda, ka šobrīd **būtiskākais šķērslis aktīvākai pašpārvaldes darbībai ir ar Covid-19 saistītie ierobežojumi** (89%). Dažādi citi šķēršļi norādīti ievērojami retāk. Kā salīdzinoši biežāk minētie citi šķēršļi ir: zema jauniešu interese iesaistīties pašpārvaldē (35%), finansējuma trūkums aktivitātēm (29%), jauniešu līderu trūkums skolā (20%). Aptuveni katrs desmitais pašpārvalžu pārstāvis kā šķērslī norāda to, ka jauniešiem trūkst zināšanu un prasmju (9%), kā arī to, ka nav skolas vadības atbalsta (7%).

Skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu mērķgrupās daudz biežāk nekā pašu jauniešu vidū tiek norādīts uz tādiem šķēršļiem kā jauniešu līderu trūkums (to norāda 39% skolu vadības pārstāvju) un **jauniešu zināšanu un prasmju nepietiekamība** (norāda 26% skolu vadības pārstāvju).

Grafiks 10. Būtiskākie šķēršļi pašpārvalžu darbībai: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

5.5. Nepieciešamais atbalsts pašpārvalžu darbam

Lūgti norādīt, kāda veida atbalsts varētu aktivizēt un efektīvizēt pašpārvalžu darbību, vairāk nekā puse pašpārvalžu jauniešu norāda uz **finansējuma nepieciešamību** (56%) un **skolas jauniešu aktivizēšanas nepieciešamību** (54%). Salīdzinoši bieži kā nepieciešams atbalsts norādīts arī: iespēja piedalīties projektu konkursos, projektos (45%), pašpārvaldes dalībnieku apmācības (35%), lielāks skolas vadības atbalsts, iesaistīšanās (34%), mentoru atbalsts, palīdzība (28%), konsultanta, atbalsta personas aktīvāks atbalsts, iesaistīšanās (27%). Jāuzsver arī, ka lielākā daļa pašpārvalžu jauniešu vienlaikus ir atzīmējuši vairākus nepieciešamā atbalsta veidus. **Skolas jauniešu aktivizēšana, finansējuma pieejamība, un iespēja piedalīties projektu konkursos ir tās trīs vajadzības, ko jaunieši norāda jebkurā atbalsta veidu kombinācijā.** Līdz ar to tās var identificēt kā būtiskākās vajadzības, uzsverot, ka tieši **to kompleksa īstenošana ļautu dot impulsu aktīvākam pašpārvalžu darbam.**

Nelielas atšķirības novērojamas skolas tipu griezumā – vispārīzglītojošo vidusskolu pašpārvalžu jaunieši biežāk nekā citi norādījuši uz nepieciešamību pēc finansējuma aktivitātēm, savukārt profesionālās vidējās izglītības pašpārvalžu jaunieši – uz nepieciešamību pēc pašpārvaldes dalībnieku apmācībām un iespējām piedalīties projektu konkursos.

Skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu viedoklis par nepieciešamo atbalstu kopumā sakrīt ar jauniešu vērtējumiem.

Grafiks 11. Nepieciešamais atbalsts pašpārvalžu darbībai: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

Pētījuma ietvaros īstenotās intervijas identificē vēl vairākus būtiskus konteksta faktorus, kas sekmētu pašpārvalžu efektivitāti. Pirmkārt, bieži tiek norādīts, ka **nepieciešams aktīvāk diskutēt par to, kāda ir skolēnu pašpārvalžu loma kopumā**, jo no tā izriet, kā uz šo līdzdalības mehānismu skatās skolu vadība, kādu pieeju īsteno. Jāņem arī vērā, ka lielākajā daļā skolu pašpārvaldes ir neaktīvas un šobrīd nepastāv nekādu ‘tradīciju’ to darbības veidiem.

“Dažreiz pašpārvalžu jauniešus mēdz uztvert kā izmantojamu darba spēku. Skolotāji uz to skatās, ka skolēnu pašpārvalde patiesībā ir vienkārši tie, kas palīdz noorganizēt kādu pasākumu. Un tie ir reti atsevišķi skolotāji, kuri arī tad, kad skolēni caur pašpārvaldi kaut kādas savas vajadzības nodefinē, to ziņu aiznes tālāk vadībai, jo pašpārvaldei tādu lomu vispār nesaskata.” (vidusskolas pašpārvaldes atbalsta persona)

“Gadās, ka jaunatnes lietu speciālisti pašpārvaldes uztver kā tādu komunikācijas datu bāzi vai kaut kādu vietu, kur atrast brīvprātīgos.” (pamatskolas pašpārvaldes atbalsta persona)

Pašpārvalžu atbalsta personu loma ir izšķiroša. Tieši no atbalsta personu aktivitātes lielā mērā ir atkarīgs, cik efektīvs būs pašpārvaldes darbs. Pētījuma novērojumi liecina, ka aktīvāks un efektīvāks pašpārvalžu darbs ir skolās, kur sinerģiski realizējas trīs aspekti: (1) skolā ir viens vai vairāki jauniešu

līderi, (2) ir aktīva un ieinteresēta atbalsta persona, (3) skolas vadība ir atvērta un ieinteresēta iesaistīt jauniešus. Īpaši aktuāli tas ir pamatskolās, kur bez atbalsta personas iesaistes nenotiktu gandrīz nekādas aktivitātes. Tas, savukārt, norāda, ka nepieciešams īpaši domāt arī par atbalsta personu atbalstu šajā procesā.

„Ja vidusskolā skolēni nāk paši, pilnīgi ar savu iniciatīvu – pamatskolā tā nekad nebūs. Man viņi ir jāaicina, pastāvīgi jāatgādina par veicamajiem darbiņiem. Bet, ja jau es viņus aicinu, tad viņi piedalās. Ar aicināšanu pieradinu viņus, ka tas prasa pienākumu un atbildību.” (pamatskolas pašpārvaldes atbalsta persona)

Jauniešu līdzdalības aspektā būtiska ir **pašpārvalžu iekļaušanās kopējā pašvaldības darba ar jaunatni kontekstā**. Pētījumā novērojams, ka aktīvāks pašpārvalžu darbs ir tajās pašvaldībās, kur pašpārvaldēm ir kontakti un sadarbība ar jaunatnes darbiniekiem ārpus skolas.

Šobrīd pašpārvaldes izteikti ir tikai aktīvāko skolēnu līdzdalības platforma. Un izaicinājums būtu vairāk iesaistīt arī mazāk aktīvos jauniešus. Pretējā gadījumā pašpārvaldes zināmā mērā kļūst par papildu segregējošu mehānismu skolā – aktīvie skolēni lielākā vai mazākā mērā spēj savas intereses un vajadzības definēt un īstenot, kamēr mazāk aktīvo iespējas ir ļoti ierobežotas.

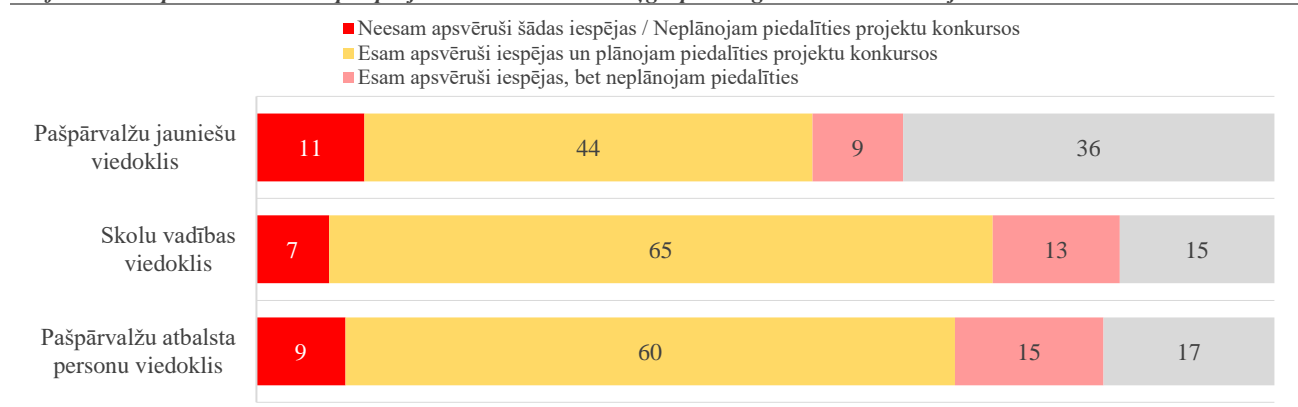
“Kas ir problemātiski, ka pašpārvaldes aptver aktīvākos skolēnus, kas jau ir tendēta uz to, kuriem patīk būt organizatoriem, kuriem patīk vilkt citus līdzi. Bet tas iesaista ierobežotu skolēnu kopu un tie ir tādi novērojumi, kas ir patiesi lielākajā daļā skolu, un kas ierobežo pašpārvalžu potenciālu, kāds tas varētu būt.” (eksperts)

5.6. Pašpārvalžu interese par projektu konkursiem

Iespējas pašpārvaldei piedalīties projektu konkursos ir apsvērušas 53% aktīvo pašpārvalžu, tai skaitā 44% arī plāno piedalīties kādos projektu konkursos, kamēr 9% pašpārvalžu pēc apsvēršanas nolēmušas nepiedalīties. Savukārt 11% pašpārvalžu nav pat apsvērušas šādas iespējas. Jāuzsver arī, ka kopumā 36% pašpārvalžu jauniešu nav varējuši sniegt konkrētu atbildi uz šo jautājumu – tas netieši liecina, ka **pašpārvaldēm dalība projektu konkursos nav izplatīta aktivitāšu prakse**. Savukārt tādu pašpārvalžu, kuras plāno piedalīties projektu konkursos, salīdzinoši vairāk ir vispārīzglītojošās vidusskolās (50%) un profesionālās vidējās izglītības iestādēs (53%).

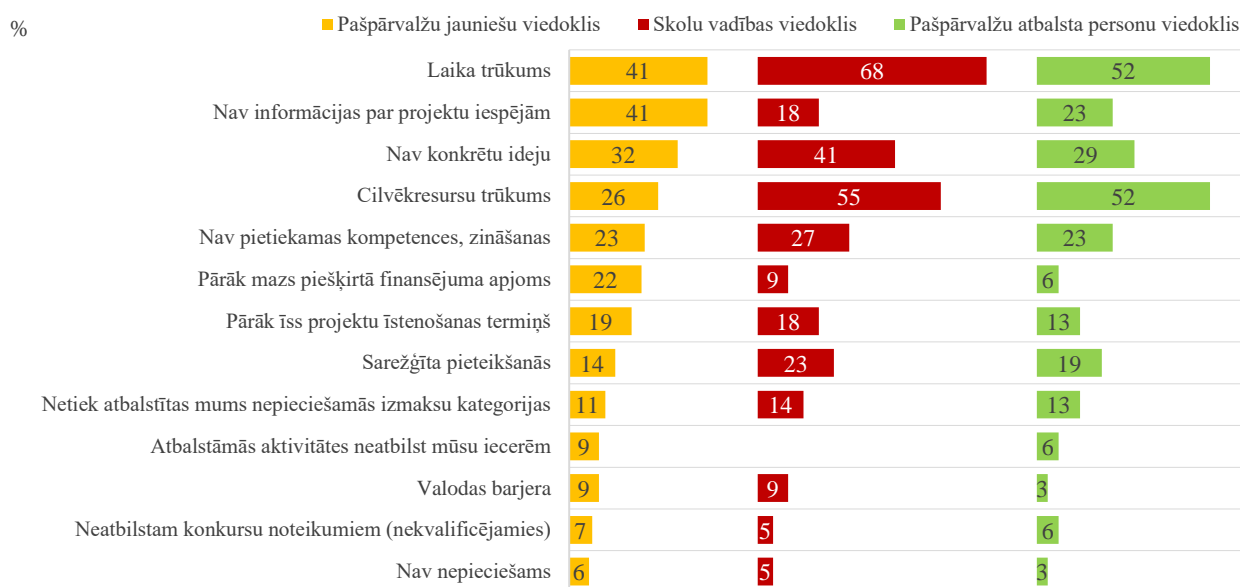
Skolu vadības un personāla mērķgrupā vērtējumi par pašpārvalžu dalību projektos ir izteikti atšķirīgi. Tas, visdrīzāk, norāda uz to, ka **jautājumus par dalību projektu konkursos nerosina un neizlemj paši jaunieši, bet gan skolas administrācija**. To, ka **pašpārvaldes plāno piedalīties projektu konkursos, norādījuši 65% skolu vadības pārstāvju un 60% skolēnu pašpārvalžu atbalsta personu**.

Grafiks 12. Pašpārvalžu interese par projektu konkursiem: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

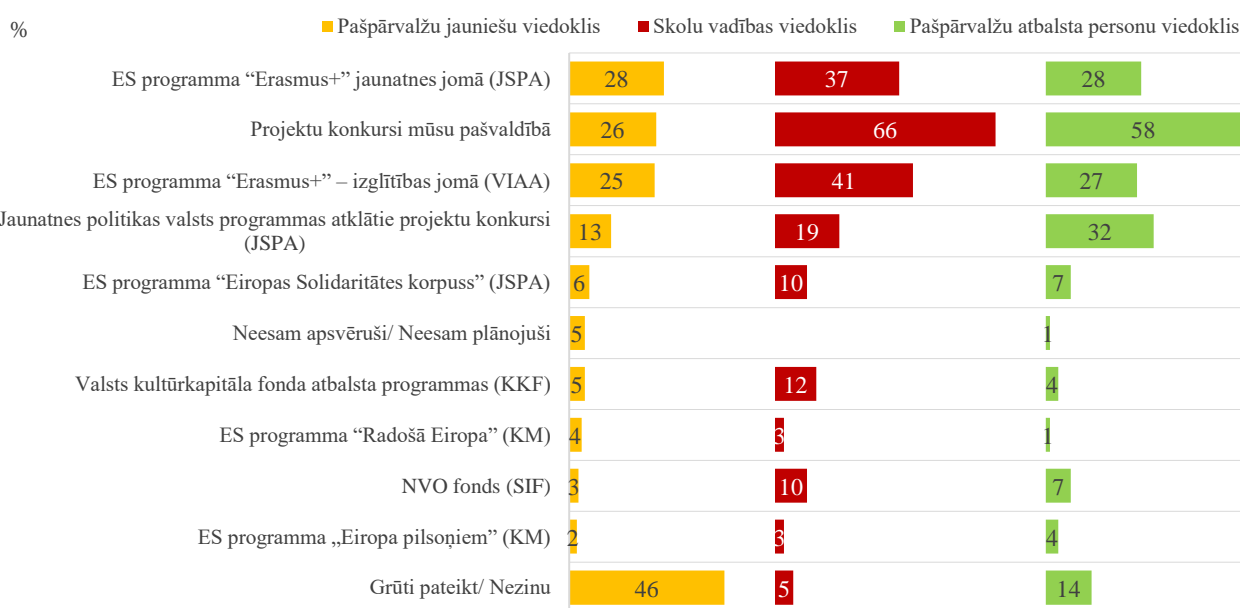
Būtiskākie iemesli, kādēļ pašpārvaldes neplāno piedalīties projektu konkursos ir: **laika trūkums** (41%), **informācijas trūkums** par projektiem (41%), **konkrētu ideju trūkums** (32%), arī **cilvēkresursu trūkums** (26%), **nepietiekamas kompetences un zināšanas** (23%).

Grafiks 13. Iemesli, kādēļ neplāno piedalīties projektu konkursos: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

Lūgti norādīt, piedalīšanos kuros projektu konkursos pašpārvalžu jaunieši ir apsvēruši, **gandrīz puse (46%) nav varējuši nosaukt konkrētus projektu konkursus**. Tas vēlreiz liecina, ka daļība projektu konkursos nav izplatīta prakse pašpārvalžu darbā, un vienlaikus tas liecina, ka **jauniešu interese par projektu konkursiem bijusi drīzāk teorētiska un vispārīga, nevis apzināta un praktiska**. Tie, kuri konkrētus projektu konkursus ir nosaukuši, salīdzinoši biežāk norāda: ES programma “Erasmus+” jaunatnes jomā (28%), projektu konkursi pašvaldībā (26%), ES programma “Erasmus+” – izglītības jomā (25%), Jaunatnes politikas valsts programmas atklātie projektu konkursi (13%). Lai gan sniegto atbilžu īpatsvars par katru konkrēto projektu konkursu ir atšķirīgs no jauniešu vērtējumiem, kopumā jauniešu un skolas personāla apgalvojumi par to, kuros projektu konkursos varētu piedalīties, sakrīt.

Grafiks 14. Projektu konkursi, kuros apsvēruši iespējas pieteikties: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

6. Jauniešu iniciatīvu projekts “Labbūtības ceļakarte skolā”: līdzšinējā pieredze un nepieciešamie pilnveidojumi

“Labbūtības ceļakarti” jeb praktisku aktivitāšu kopumu skolas kopienas psihoemocionālās veselības uzlabošanai, iesniedzot 44 projektus un pārstāvējot **122 izglītības iestādes**, īstenoja 32 pašvaldības un 12 biedrības (27 skolas no Vidzemes, 26 no Kurzemes, 23 – Latgales, 18 – Rīgas, 16 – Pierīgas un 12 Zemgales novada skolas).³ Projekta ietvaros tika atbalstītas **dažādas aktivitātes**⁴:

- 1) atbalsta aktivitātes (piemēram, konsultācijas) virtuālā vidē vai klātienē jauniešu psihoemocionālā stāvokļa uzlabošanai, ko nodrošina psihologs, koučs vai cits atbilstošs speciālists ar mērķi mazināt Covid-19 pandēmijas radīto ietekmi un veicināt emocionālo labbūtību jauniešiem, kuriem šāds atbalsts īpaši nepieciešams;
- 2) neformālās izglītības aktivitātes virtuālā vidē vai klātienē (piemēram, mācību vizītes, mācības, semināri, āra dzīves aktivitātes, labās prakses un pieredzes apmaiņa u.c.), balstoties jauniešu vēlmēs un vajadzībās, ar mērķi motivēt jauniešus iesaistīties un iesaistīt aktivitātēs Covid-19 pandēmijas apstākļos, meklējot jaunus un attīstot esošos darba ar jaunatni līdzdalības mehānismus;
- 3) vienaudžu mācīšanās un atbalsta aktivitātes (*peer-to-peer* pieeja), kas veicina psihoemocionālās kompetences pilnveidi izglītības iestādes kopienā;
- 4) jauniešu aptaujas par jauniešu vēlmēm un vajadzībām, iegūto datu analīze par Covid-19 pandēmijas ietekmi un seku apzināšanu un risinājumiem;
- 5) komunikācijas aktivitātes (piemēram, videostāsti, raidieraksti u.c. komunikācijas aktivitātes), kas veicina psihoemocionālās kompetences pilnveidi skolas kopienā;
- 6) citas izglītojamo psihoemocionālā stāvokļa un mentālo veselību uzlabošanu veicinošas aktivitātes, kas veicina projektu konkursa mērķa sasniegšanu.

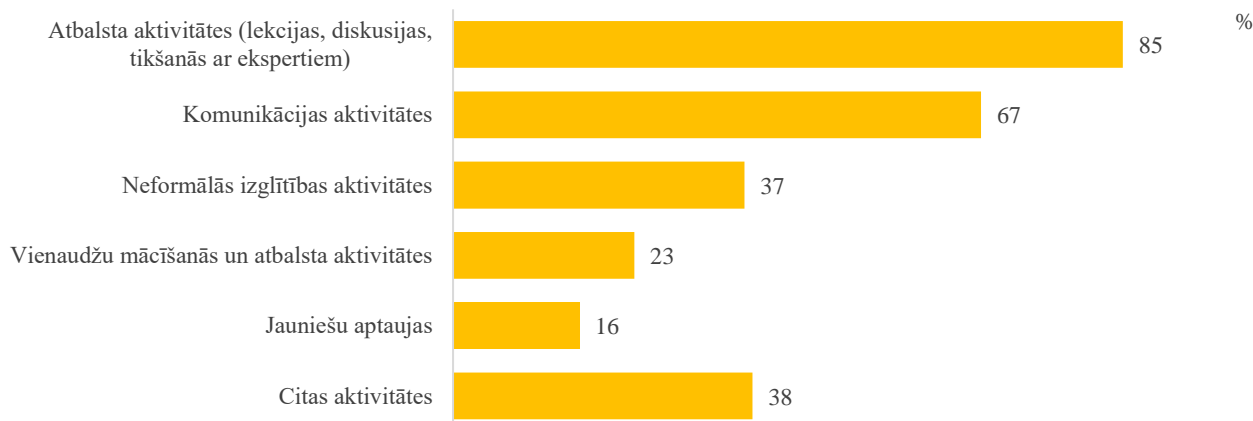
Šī pētījuma ietvaros tika analizēta informācija, ko skolas iekļāvušas **projektu pieteikumos**. Jāuzsver, ka pandēmijas ierobežojumu dēļ daļa aktivitāšu ir mainītas un par tām pētniekiem nebija informācija. Ja līdzīgi monitoringa pētījumi tiek īstenoti citus gadus, iesakāms ieplānot laiku tādā veidā, lai būtu iespējams analizēt projektu noslēgumu pārskatus, kas tiek iesniegti pēc projektu īstenošanas. Tas sniegtu precīzākus datus un informāciju par aktivitātēm, sasniegtajām mērķgrupām.

Jāuzsver, ka projektu pieteikumos aktivitātes aprakstītas ļoti dažādi – pētniecības nolūkos tās tika attiecinātas uz kādu no atbalstāmo aktivitāšu grupām, lai būtu iespējams sniegt apkopojošu novērtējumu. Balstoties projektu pieteikumu saturā, secināms, ka **visbiežāk skolas plānojušas tādas atbalsta aktivitātes kā lekcijas un diskusijas, pieaicinot dažādus psihoemocionālās veselības ekspertus**. Tāpat bieži plānotas **komunikāciju aktivitātes** (informēt visus skolēnus skolā, dažkārt arī pedagogus). Salīdzinoši **retāk plānotas tādas aktivitātes kā neformālā izglītība, jauniešu aptaujas**. **Visretāk plānotas vienaudžu mācīšanās un savstarpējā atbalsta aktivitātes**. Salīdzinoši daudz skolu plānojušas arī **dažādas citas aktivitātes**, kuras nevar attiecināt ne uz vienu no iepriekš minētajām tematiskajām grupām, un kas netieši sekmē skolēnu labbūtību skolā. Lielākā daļa no šādām aktivitātēm attiecas uz **skolas telpu un ārtelpas infrastruktūras un iekārtojuma uzlabojumiem**.

³ 122 skolās īsteno aktivitātes psihoemocionālās labsajūtas celšanai. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/jaunums/122-skolas-istenos-aktivitates-psihoemocionalas-labsajutas-celsanai>

⁴ Atklāta projektu konkursa “Atbalsts jauniešu iniciatīvu projektu “Labbūtības ceļakarte skolā” īstenošanai” nolikums. JSPA. Pieejams: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/valsts-programma/atbalsts-psihoemocionalas-veselibas-veicinasanas-pasakumiem-skolas-covid-19-pandemijas-radito-seku-mazinasanai/>

Grafiks 15. Projektu ietvaros plānotās aktivitātes (skolu īpatsvars, kurās tās plānotas)

Balstoties projektu pieteikumos sniegtajā informācijā par plānotajām aktivitātēm, pētījuma eksperti katru projektu novērtēja pēc tā **potenciālās ilgspējas**. Kā ilgspējīgi projekti tika novērtēti, ja to aktivitātēm ir plašāka ietekme uz tiešajām un netiešajām mērķgrupām – piemēram, ja īstenotas apmācību aktivitātes, kas nākotnē apmācītajiem ļaus patstāvīgi īstenot kādas aktivitātes, vai īstenoti tādi infrastruktūras uzlabojumi, kas nodrošinās jauniešiem papildu iespējas skolā arī pēc projekta īstenošanas u.tml. Kā īstermiņa ietekme tika interpretēti gadījumi, kad aktivitātēm ir fragmentārs raksturs, tās nav plānotas kontekstuāli viena ar otru, kā arī tās ir drīzāk brīvā laika aktivitātes bez plašāka labbūtības ieguvuma. Kopumā šie novērtējumi liecina, ka **65% projektu ir īstermiņa ietekme, 19% vidēja termiņa, bet 16% ir potenciāls uz ilgspēju**. Jāuzsver, ka īstermiņa ietekme lielā mērā tikusi determinēta jau projektu konkursa laika rāmī, kā arī pieejamajā budžetā (īss laika termiņš, neliels budžets). Tādēļ šo rādītāju neiesakām izmantot projektu efektivitātes vērtēšanai, bet drīzāk kā pamudinājumu līdzīgus projektus īstenot ilgākā laika termiņā un, iespējams, piešķirot lielāku finansējumu mazākam finansējuma saņēmēju skaitam. Vienlaikus **īpaši jāuzsver pēctecības nozīmi ilgspējas nodrošināšanā**. Lielai daļai no projekta aktivitātēm, kuru ietekme šobrīd tika vērtēta kā īstermiņa, ir ilgspējas potenciāls, **ja notiek pēctecīgas un kontekstuālas citas aktivitātes turpmākajos gados**.

Grafiks 16. Īstenoto projektu ilgspējas vērtējums (pētījuma ekspertu novērtējums)

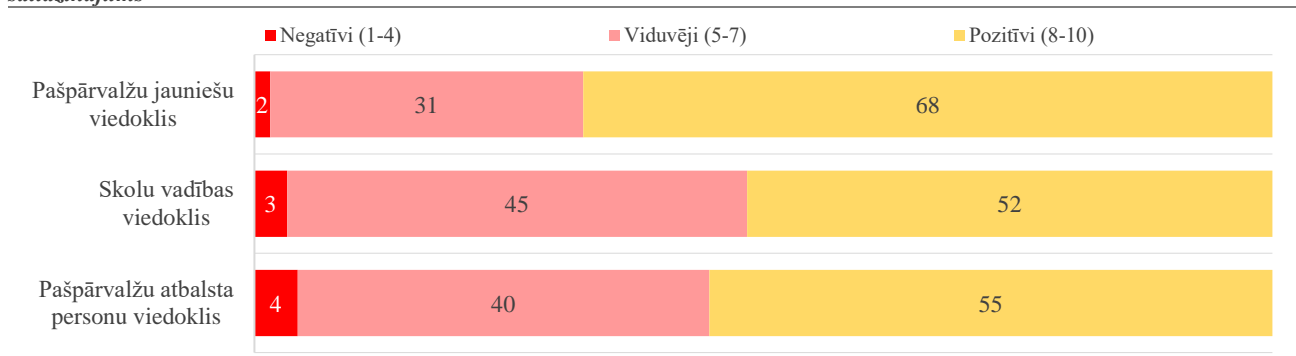

Kopumā **68% pašpārvalžu jauniešu, kas piedalījās vai piedalās jauniešu iniciatīvu projektā “Labbūtības ceļakarte skolā”, pašpārvaldes pieredzi tajā vērtē pozitīvi, bet 31% – viduvēji** (interesanti, ka tas lielā mērā sakrīt ar projektu ilgspējas vērtējumiem). Kritiskos vērtējumus jaunieši pamato visbiežāk ar diviem argumentiem: norādot, ka **projekta norise bijusi nesaprotama**, dažkārt nepārdomāta; norādot, ka skolas **jaunieši nav bijuši pietiekami atsaucīgi** aktivitātēm (gan pārslodzes mācībās dēļ, gan pandēmijas ierobežojumu dēļ).

Skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu viedoklis par projektu ir nedaudz kritiskāks – attiecīgi **45% un 40% pieredzi vērtē viduvēji**, bet pozitīvi 52% un 55%. Šīs mērķgrupas kritiskos vērtējumus visbiežāk pamato ar to, ka **projektā ir pārāk liela birokrātija**, kas bijis liels slogs atbalsta

personām, kā arī **pandēmijas radītajiem apstākļiem**, kad projekta aktivitāšu īstenošana aizkavējusies un tām bijis nepietiekams laiks.

Grafiks 17. Skolas pieredzes jauniešu iniciatīvu projektā “Labbūftības ceļakarte skolā” vērtējums: mērķgrupu sniegto atbilžu salīdzinājums

Tabula 3. Pašpārvalžu jauniešu pamatojumi kritiskajiem vērtējumiem par pieredzi projektā (atlase)

Piezīme: tabulā iekļauta tādu atbilžu atlase, kas raksturo biežāk sniegtos vērtējumus.

Bija grūti strādāt attālināti.
Informācijas trūkums, daudz pārpratumu, neskaidrības, šķiet neapdomāts projekts.
Viss šķita haotisks, sasteigts.
Maza skolēnu atsaucība.
Nepatika apmācības.
Nezinu kas notiek, kas jādara.
Pirmo reizi rakstījām budžeta dokumentu un likās, ka tas īsti nav mūsu darbs, ka tiek prasīts “pārāk profesionāli”.
Tādēļ, ka trūkst cilvēku, kas vēlētos piedalīties aktivitātēs un uzņemties atbildību.

Tabula 4. Skolu vadības pārstāvju un pašpārvalžu atbalsta personu pamatojumi kritiskajiem vērtējumiem par pieredzi projektā (atlase)

Piezīme: tabulā iekļauta tādu atbilžu atlase, kas raksturo biežāk sniegtos vērtējumus.

Visus procesus šobrīd ietekmējusi pandēmija.
Jauniešiem nav pieredzes un projekta mentora atbalsts neatbilst nepieciešamībai. Pedagogiem jāveic papildu darbs (nenovērtēts).
Jo jaunieši vieni paši to nespēj pavilkt birokrātisko aspektu dēļ.
Neadekvāti liela birokrātija no projekta organizatoru un pašvaldības grāmatvežu puses. Netiek novērtēts pieaugušo darbs, jo skolēni paši nespēj realizēt šādus projektus.
Pārāk liela birokrātija, neadekvāta. Ir sajūta, ka neuzticas. Summa neliela, bet papīru kalni.
Tas nav pamatskolas bērnu projekts. Es tur tā knapi tieku galā ar visiem papīriem, budžetiem, atrakstīšanos. Piedodiet, tas nav bērnu projekts, tas ir pieaugušo.
Ņemot vērā, ka šis projekts bija tēmēts uz pašpārvaldēm, es uzskatu, ka tie standarti bija pārāk augsti. Mēs esam vienkārši jaunieši, kuriem tā likās tāda forša iespēja, ko izmantot, lai izmēģinātu projektu un tad dabūtu finansējumu savām lietām, bet es teiktu, ka tas bija nedaudz par traku. Kas man likās vissarežģītākais – tieši saprast, kas jādara, piemēram, ar tiem pašiem līgumiem.
Birokrātija nenormāla. Pārāk lielas prasības attiecībā uz tāmes sastādīšanu un līgumiem. Ar ko atšķiras tā saimnieciskā darbība no kaut kā cita, kurā brīdī būs parasts līgums jāslēdz, kurā brīdī ir jāslēdz kaut kāds cits, kas ar juristiem jāaskaņo. Tādas nianšes, ko pat pieaugušais bez priekšzināšanām nevar izdarīt. Jaunietim tas vispār ir vājprātīgi.
Projekta izpildi ļoti ietekmēja epidemioloģiskie noteikumi, kuri ierobežo aktivitātes.
Šoreiz mēs saskārāmies ar ļoti lielu birokrātiju. Brīžam nav īsti skaidrs, kam tas projekts ir domāts, vai tas ir jāraksta skolotājam priekš jauniešiem, vai tas projekts ir jāraksta pašiem jauniešiem.
Projekta rīkotāji neņem vērā Covid-19 ierobežojumus, kas traucē pilntiesīgi realizēt šo projektu. Ļoti pietrūkst laika tā īstenošanai. Tas tiks īstenots nepilnvērtīgi.
Ja projekts jāraksta pašiem jauniešiem, tad es uzskatu, ka tas ir drausmīgi nepareizi un tiešām ar vārdu ‘drausmīgi’, jo birokrātijai, kam šajā projektā bija jāiziet cauri, nav cits vārds. Man šķiet, priekš jauniešiem tā ir pārāk augsta latīņa.
Tāpēc, ka skolēniem nav pašiniciatīvas uzņemties atbildību, bet skolai nav intereses, jo svarīgāk ir nodrošināt mācību procesu, sasniegt akadēmiskos rādītājus.
To darām arī bez projekta. Protams, ir labi, ja var piesaistīt finansējumu, bet ir pietiekami liels slogs ar dokumentiem un atskaitēm. Laika ir tik, cik ir.

Absolūtais vairākums pašpārvalžu jauniešu (82%), kā arī pašpārvalžu atbalsta personu (87%) un skolu vadība (87%) **norāda, ka projektā uzsāktās aktivitātes tiks turpinātas**. Jāņem gan vērā, ka šie vērtējumi visbiežāk sniegti par to, ka pašpārvaldes turpinās organizēt aktivitātes jauniešiem, nevis par to, ka tiks īstenotas specifiskas aktivitātes jauniešu psihoemocionālās veselības jomā. Tas skaidrojams ar faktu, ka lielākā daļa aktivitāšu projektā bija netieši saistītas ar šo tēmu.

Tāpat **absolūtais vairākums visās mērķgrupās norāda, ka būtu ieinteresēti piedalīties līdzīgos projektos arī turpmāk**. Lūgti norādīt kādas konkrēti aktivitātes vēlētos īstenot, tikai daži jaunieši snieguši atbildi, un arī skolu vadības un pašpārvalžu atbalsta personu mērķgrupā atbildes sniegušo īpatsvars ir neliels. Tie, kas bija norādījuši konkrētas aktivitātes, visbiežāk norāda, ka **vēlētos īstenot dažādus izglītojošus pasākumus, apmācības, arī saliedēšanās pasākumus**. Nereti norādīts arī, ka pasākumiem jānotiek **klātienē**, jo neklātienē pasākumiem nav jauniešu atsaucības.

Tabula 5. Skolu vadības pārstāvju un pašpārvalžu atbalsta personu norādītās aktivitātes, kādas vēlētos īstenot līdzīgu projektu ietvaros (atlase)

Piezīme: tabulā iekļauta tādu atbilžu atlase, kas raksturo biežāk sniegtos vērtējumus; jāņem vērā, ka atbildes uz konkrēto jautājumu sniedza tikai 13% no mērķgrupas.

Aktivitātes, kas saistītas ar jauniešu aktīvāku iesaistīšanos ārpusstundu nodarbībās, katram kādu nodarbi pēc stundām.
Apmācības sabiedriski aktīviem jauniešiem. Pilsoniskās aktivitātes kopienā (labdarības akcijas, aktivitātes – Sporto kopā ar ģimeni, izglītojoši pasākumi).
Apmācības, interaktīvas nodarbības jauniešiem ar koučiem par dažādām viņus interesējošām tēmām.
Ar iespēju piedāvāt plašākas kultūras (teātris, koncerts) iespējas skolā.
Dažādas sadarbības metodes, āra aktivitātes.
Dažādas saliedēšanās aktivitātes, apmācības.
Kā motivēt skolēnus uzņemties lielāku atbildību par saviem mācīšanās sasniegumiem.
Kolektīva saliedēšanās pasākumus, jo šobrīd tie ļoti pietrūkst.
Lekcijas, apmācības, mobilitātes aktivitātes.
Mācību nodarbības neformālā vidē.
Mobilitātes un pieredzes seminārus.
Nometnes skolēniem.
Pārgājieni vai orientēšanās pasākumi, izglītojošas lekcijas, pieredzes apmaiņa ar citu skolu pašpārvaldēm, podkāstu veidošana.
Pieredzes apmaiņas aktivitātes starp skolēniem. Diena citā skolā. Iespēja aicināt lektoros skolā un apmaksāt viņus. Labiekārtot skolas teritoriju.
Sabiedrībā pazīstamu cilvēku viesošānās skolā. Izglītojoši pasākumi par jauniešiem kādu aktuālu tēmu – mobings, jauniešu veselības jautājumi, reproduktīvā veselība u.c. Pasākumu plānošana – soli pa solim.
Sadarbība ar citu skolu pašpārvalžu dalībniekiem (klātienē). Kopīgas sporta aktivitātes.
Sadarbība ar nevalstiskām organizācijām. Pasākumi un aktivitātes klātienē. Nav vēlmes un iedvesmas vēl vairākiem Zoom pasākumiem.
Sadraudzības vakarus ar citām skolām.
Saliedēšanās un sporta aktivitātes.
Saliedēšanās aktivitātes.
Skolas vides uzlabošana, mobinga samazināšana.
Skolēnu sadarbības, komandu darba pilnveidi, savstarpējās cieņas un tolerances uzlabošanu.

Anketā mērķgrupas tika lūgtas arī norādīt, **kādi pilnveidojumi būtu veicami līdzīgos projektos nākotnē**. Arī uz šo jautājumu konkrētu atbildi varējuši sniegt tikai daži jaunieši. Savukārt skolu personāla pārstāvji bijuši aktīvi, norādot dažādus nepieciešamos pilnveidojumus. Sniegtās **atbildes lielā mērā netieši raksturo jau notikušā projekta nepilnības** un tās var tematiski segmentēt trīs grupās. (1) **Projekta īstenošanas laiks**. Uz nepietiekamo laiku projekta aktivitāšu īstenošanai norādīts izteikti bieži – gan par to, ka kopējais projekta īstenošanas laiks bijis pārāk īss, gan arī par pandēmijas radītās ietekmes un aktivitāšu laika nobīdes dēļ. (2) **Pārāk liela birokrātija**. Lielais dokumentu sagatavošanas slogs arī ir izteikti bieži norādīta nepilnība. Šim aspektam ir vairāki papildu apsvērumi: (a) ja projekts bijis iecerēts kā jauniešu iniciatīvu projekts, tad paši jaunieši to nav varējuši īstenot tieši

birokrātisko prasību dēļ (nepietiekamas zināšanas, prasmes, laika trūkums, pacietības trūkums), (b) lielākai daļai atbalsta personu projekts bijis brīvprātīgais darbs, kuru vēlīt pārāk lielam dokumentu sagatavošanas darbam netiek uzskatīts par lietderīgu, (c) nereti kritiski vērtēta arī projekta struktūra, kad pašvaldību līmeņa koordinatori ir kā papildu starpnieks – tas radījis vēl papildu birokrātisko slogu ar prasībām arī no pašvaldību puses. (3) **Jauniešu lomas palielināšana projektos.** Lai gan konkrētais projekts plānots kā jauniešu iniciatīvu projekts, paši jaunieši drīzāk bijuši projekta aktivitāšu dalībnieki, nevis organizētāji. Ideja par jauniešu pašiniciatīvu tiek vērtēta izteikti atzinīgi, tomēr vienlaikus norādot, ka esošajā projekta struktūrā un formalitātēs jauniešu prasmes ir nepietiekamas, lai patstāvīgi plānotu un īstenotu šādus projektus. Lielākai jauniešu pašiniciatīvai būtu nepieciešamas, no vienas puses, atvieglot projekta birokrātiju, un, no otras puses, īstenot papildu apmācības jauniešiem tieši par projektu izstrādi un īstenošanu.

Tabula 6. Skolu vadības pārstāvju un pašpārvalžu atbalsta personu ieteikumi par pilnveidojumiem projektu konkursos (atlase)

Piezīme: tabulā iekļauta tādu atbilžu atlase, kas raksturo biežāk sniegtos vērtējumus.

Aktivitātes, pasākumus, lekcijas, projektus... tikai un vienīgi klātienē!
Apmācībās iekļaut arī sadaļu par projekta dokumentācijas aizpildi, nevis tikai idejas izstrādi.
Elastīgāku pieeju budžetā un sasniedzamajos rezultātos, jo darbs un aktivitātes krasi atšķiras klātienē un attālināti (piemēram, telpu īre, ēdināšana u.c. pozīcijas).
Es ieteiktu paredzēt samaksu personām, kas skolā strādā ar konkrēto projektu. Ne vienmēr tā ir skolas pašpārvaldes atbalsta persona, līdz ar to sanāk, ka cilvēks nav tarificēts šim pienākumam. Tas dotu plašākas iespējas iesaistīties ne tikai atbildīgajai personai par pašpārvaldēm, bet arī skolotājiem, sociālajam pedagogam vai kādai citai personai.
Labu turpināma prakse ir mentora iesaistīšana, daudzās skolās pieredzes trūkums varētu kavēt skolas iesaistīties.
Noteikti ir turpināma prakse projektu realizēšana caur novada jauniešu centriem, jo skolās reti kuram varētu būt pieredze un prasmes, un laiks tikt galā ar saskaņojuma aktiem, līgumiem un finanšu atskaitēm.
Finansējums varētu būt arī lielāks un tā izlietojumam vajadzētu būt elastīgākam.
Ieteiktu projekta koordinators plānot saistītu ar skolu, jo sazināšanās ar novada koordinators ir laikietilpīgāka. Tāpat iespējami samazināt dokumentācijas, jo to jaunieši neraksta un neveido, bet gan atbalsta persona – tas paņem pārāk daudz laika.
Noteikti ilgāku termiņu projekta īstenošanai, jo šogad atbildi par zaļo gaismu saņēmām 2.oktobra nedēļā, projekts jāīsteno līdz 31.decembrim (no šī laika skolēni nav skolā apm. 4 nedēļas), līdz ar to sanāk pārslogotas dažas nedēļas ar aktivitātēm, jo skolā īstenojam ne tikai vienu projektu, bet arī Skolas somu, karjeras atbalsta pasākumus, veselības veicināšanas projekta aktivitātes.
Ilgāku laika periodu, jo tagadējos apstākļos ir pagrūti iekļauties plānotajos pasākumu laikos.
Īstenošanas termiņš varētu būt lielāks. Finansējuma izlietojums pašvaldībās ir dažāds. Man kā vietniekam audzināšanas darbā papildus saviem darbiem un projekta idejas īstenošanai nav vēlmes "ņemties" ar tām, tīrīgus izpētēm utt.
Kādus kursus vai seminārus par to kā veidot projektus, kas jāņem vērā tos sagatavojot.
Lai viss noritētu pēc plānotā laika. Šis projekts uzsākās gandrīz ar mēneša nobīdi un viss ir sasteigts un tiek darīts ātrumā, sasteigti un ne līdz galam pilnvērtīgi.
Atļaut lielāku skolas patstāvību projekta sagatavošanā un norisē.
Lielāku uzticēšanos skolām.
Mazāk atskaišu formalitāšu, lai nepazustu vēlme darboties.
Mazāk birokrātijas ar dokumentāciju.
Būtu labi, ja būtu cilvēks, piemēram, tieši aģentūrā, ar kuru komunicēt par neskaidriem jautājumiem, jo šobrīd sanāk tā, ka, ja man ir kāds jautājums, man ir jāraksta pašvaldībai, un no pašvaldības tas tiek nosūtīts uz aģentūru, un tā tas viss nāk atpakaļ. Tas bija ļoti ilgi un sarežģīti, un es domāju, ka to noteikti varēja kaut kā vieglāk atrisināt. Tas viss varēja būt vienkāršotāk.
Mazāk papīru, piemēram, parakstu lapas. Vajag uzticēties skolām.
Mazāk rakstu darbus. Vairāk aktivitātes un izbraukumus.
Pirms projekta konkursiem organizēt neformālas apmācības, kā tas bija šī projekta ietvaros – tas deva fantastisku zināšanu, praktisko knifu bagāžu gan skolēniem, gan atbalsta personām, pieredzes apmaiņu un iedvesmu jauniešiem.
Noteikt termiņu pagarinājumu, gadījumos, ja notiek <i>force majeure</i> situācijas, piemēram, attālinātas mācības, pulcēšanās ierobežojumi un tamlīdzīgi. Projekta dalībnieki paši var iedzīvoties psihoemocionālās problēmās, regulāri mainot aktivitātes, lai iekļautos termiņos un novadītu tās atbilstoši ierobežojumiem. Ideālā variantā, ja tiek noteikta ārkārtas situācija, pagarināt projekta īstenošanu par to laika posmu, cik ir noteikta ārkārtas situācija.
Pagarināt īstenošanas laiku.
Par darbu projektā jāmaksā vai darbu jāatlīdzina ne tikai piesaistītām personām, bet arī skolotājam-projekta vadītājam, kurš organizē, konsultē un virza projekta norises gaitu. Apmaksai jābūt papildus projekta finansējumam.
Pirms projekta nepieciešamas apmācības par pieteikuma aizpildīšanu.

Projektam bija ļoti noderīgas apmācības par labbūtību un projekta norisēm, bet vairāk vajadzētu sagatavot jauniešus arī tam, ka būs kaudze ar dokumentiem un tāmēm, kuras būs precīzi jāizpilda. Projekta apmācībās tika izmantota viena veidlapa strukturējot projekta norises, bet realitātē tika prasīta daudz nopietnāka pieteikuma forma.

Sakarā ar biežajām izmaiņām saistībā ar epidemioloģisko situāciju valstī, dot projektiem garāku izpildes termiņu.

Samazināt birokrātiju!

Samazināt birokrātisko slogu, jo ir grūti un nav laika izpildīt tādu slodzi. Projekta koordinators tas ir brīvprātīgais darbs, ko būtu vērts apmaksāt. Iekļaut šīs izmaksas projekta līdzekļos ir nelietderīgi, jo finansējums jau tā ir salīdzinoši neliels šādos projektos.

Skolēniem saprotamākas projekta pieteikuma veidlapas.

Tā kā tie tomēr ir skolas jauniešu projekti, vienkāršot dokumentu apriti, briesmīgas prasības, kur + vai - leiro vai nobīde jāaskaņo.

Vienkāršot projekta iesniegšanu.

7. Pielikums

7.1. Pētījuma anotācija

Pētījuma mērķis, uzdevumi un galvenie rezultāti	Pētījumam bija divi galvenie mērķi: (1) apzināt skolēnu pašpārvalžu darbības esošo praksi un potenciālu attīstīt pašpārvaldes kā skolēnu sabiedriskās un pilsoniskās līdzdalības mehānismu; (2) izvērtēt atklāto projektu konkursa ietvaros īstenoto projektu pieredzi, novērtējot šādu projektu potenciālu jauniešu psihoemocionālās veselības stiprināšanā un netieši arī pašpārvalžu kā līdzdalības mehānisma attīstībā. Attiecībā uz skolēnu pašpārvaldēm pētījuma dati liecina, ka 8% skolu tādas nepastāv vispār, pat formāli ne. Vērtējot skolās pastāvošo skolēnu pašpārvalžu aktivitāti, 20% skolu pārstāvju novērtējuši, ka pašpārvaldes tajās ir neaktīvas un tajās darbība nenotiek vai notiek reti. 39% skolu pašpārvalžu darbību var raksturot kā mazaktīvu. Savukārt aktīvas savā darbībā ir 32% pašpārvalžu, tai skaitā 8% no tām – ļoti aktīvas, kurās darbība notiek regulāri.
Galvenās pētījumā aplūkotās tēmas	Latvijas jauniešu līdzdalības prakses. Skolās pastāvošie līdzdalības mehānismi. Skolēnu pašpārvalžu darbības aktivitāte skolās. Skolēnu pašpārvalžu īstenotās aktivitātes. Skolēnu pašpārvalžu ietekme uz skolas ikdienas procesiem. Šķēršļi skolēnu pašpārvalžu darbībai. Nepieciešamais atbalsts skolēnu pašpārvaldēm. Jauniešu iniciatīvu projekta “Labbūtības ceļakarte skolā” novērtējums.
Pētījuma pasūtītājs	Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra
Pētījuma īstenotājs	SIA Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija
Pētījuma īstenošanas gads	2021
Pētījuma finansēšanas summa un finansēšanas avots	3800,00 EUR
Pētījuma klasifikācija	Padziļinātas ekspertīzes pētījums
Politikas joma, nozare	6.5. Vispārējās izglītības sistēmas attīstība. 9.2. Jaunatnes politika. 9.3. Pilsoniskās sabiedrības attīstība.
Pētījuma ģeogrāfiskais aptvērums	Visa Latvija
Pētījuma mērķa grupa/-as	Skolēnu pašpārvalžu dalībnieki – jaunieši. Skolēnu pašpārvalžu atbalsta personas. Skolu vadība.
Pētījumā izmantotās metodes pēc informācijas ieguves veida:	
1) tiesību aktu vai politikas plānošanas dokumentu analīze	Jā
2) statistikas datu analīze	Jā
3) esošo pētījumu datu sekundārā analīze	Jā
4) padziļināto/ekspertu interviju veikšana un analīze	Jā
5) fokusa grupu diskusiju veikšana un analīze	Nē
6) gadījumu izpēte	Jā
7) kvantitatīvās aptaujas veikšana un datu analīze	Jā
8) citas metodes (norādīt, kādas)	
Kvantitatīvās pētījuma metodes:	
1) aptaujas izlases metode	Pašatlase
2) aptaujāto/anketēto respondentu/vienību skaits	620 pašpārvalžu jauniešu izlase, 121 skolu vadības pārstāvju un 159 pašpārvalžu atbalsta personu izlase.
Kvalitatīvās pētījuma metodes:	
1) padziļināto/ekspertu interviju skaits	19
2) fokusa grupu diskusiju skaits	
Pētījuma pasūtītāja kontaktinformācija	Ralfs Grīnvalds, kontaktātr. 67358064, elektroniskā pasta adrese ralfs.grinvalds@jaunatne.gov.lv
Pētījuma autori (autortiesību subjekti)	Gints Klāsons, Anna Selecka